

Driemaandelijks tijdschrift voor wie ten dienste staat van buitenlanders

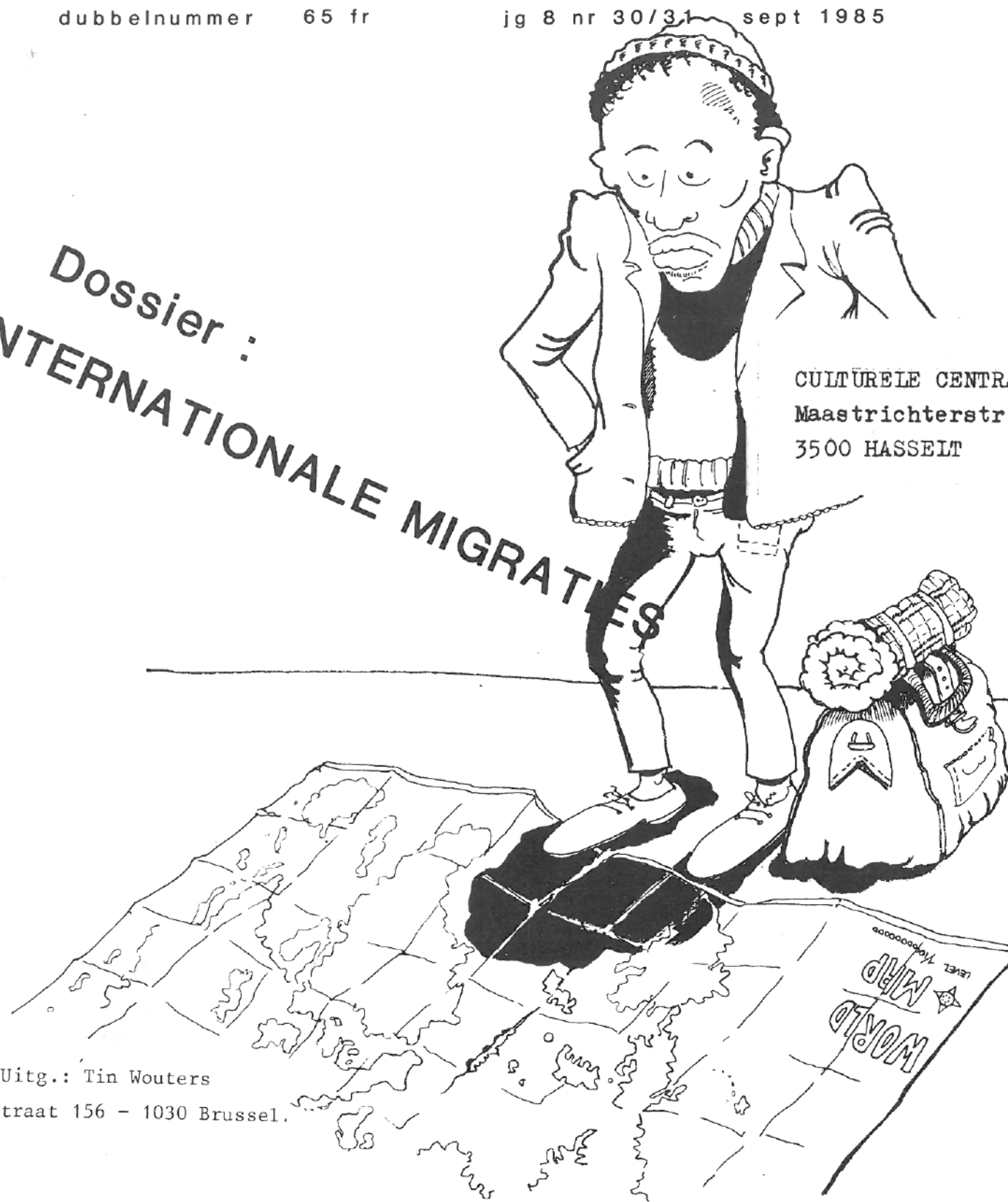
Bareel

dubbelnummer 65 fr

jg 8 nr 30/31 sept 1985

Dossier :
INTERNATIONALE MIGRATIES

CULTURELE CENTRALE
Maastrichterstr 9
3500 HASSELT

Ver. Uitg.: Tin Wouters
Poststraat 156 - 1030 Brussel.

Bareel

een uitgave van de v.z.w.
BAREEL

Hoofdredakteur :

Mil Vervliet

Redactie :

Miek Aerts, Gaëtan de Moffarts,
Veerle Hobin, Mark Maes, Luk
Michiels, Frank Moulaert, Tin
Wouters.

Medewerkers :

Sarie Abdeslam, Jan De Stae-
len, Lieselot Pittery, Johan
Proot, Hugo Swinnen, Lode Van
Loock, Johan Wauters.

Foto's :

P. Van Wouwe, J. De Staelen,
Nijzink, eigen materiaal, UNWRA.

Druk :

De Vrikkers, Antwerpen.

Redactie en administratie :

Pol Kongs

Poststraat 156

1030 Brussel

tel. 02/217.11.38

Abonnementen :

Je kunt je abonneren op Bareel
door overschrijving van 250 fr.
(jaarabonnement) op rekening-
nummer 001-0967311-06 met de
vermelding 'abonnement Bareel'.

DOSSIER

Migratie als wereldgebeuren	3
Deel 1 : De grote na-oorlogse migratiestromen	4
de statistische migrant	5
de juridische migrant	6
Noord-Amerika	7
West-Europa	8
migratie op basis van individueel kontrakt	8
Zuid-Amerika	10
Het Midden-Oosten en Noord-Afrika	11
migratie op kollektieve kontraktuele basis	12
Zuid- en West-Afrika	13
Azië	14
conventie nr. 143 van de I.A.O.	15
Deel 2 : Economische effecten van de migratiestromen	16
De herkomstlanden	16
De effecten op de gastlanden	20
de arbeidskaart	20
wereldkaart met de grootste eko- nomische migraties en de herkomst- landen van vluchtelingen	22
deviezen	24
terugkeer	25
beleid van de herkomstlanden	25
brain-drain	26
Besluit	28
Deel 3 : Vluchtelingen en verplaatste personen	29
Instellingen, overeenkomsten en organisaties	30
Een overzicht per regio	32
overzicht van vluchtelingen	33
Voorzieningen voor migrantenkinderen in onze scholen weer in het gedrang	37
A.C.W. dokument	38
Dokumentatie	41
Lezersbrief	42
Ferdaoes	43

Coup de théâtre

Bij het ter perse gaan van dit nummer, vernamen we dat op de Ministerraad van 13/09 beslist werd om alle BTK-projekten TOCH tot het einde van het schooljaar '85-'86 te laten doorlopen. Een plotseling tot inkeer gekomen regering? Operatie verkiezingen? Nukkige A.C.W.ers in de Wetsstraat? Of gewoon de realiteit van het onderwijs, die het gehaald heeft? U zult het ons zelf moeten vertellen.

INHOUD

Dossier

samenstelling: JOHAN WAUTERS

De migratie als wereldgebeuren

Al is elke mens in zijn bestaan verbonden met de aardoppervlakte, toch beschouwen de mensen in hun huidige sociaal-politieke organisatie deze oppervlakte niet als een geheel. De individuen hebben de aarde opgedeeld in verschillende gebieden, staten, en worden niet als wereldburger, maar als staatsburger geboren. Het gros van de wereldbevolking leeft en werkt binnen de grenzen van de staat, waarbinnen hij/zij geboren is.

De staatsgrenzen zijn artificiële, d.w.z. door de mens gekreëerde grenzen, en kunnen door de mens overschreden worden. Dit rondtrekken is in wezen niet nieuw. De hele geschiedenis is een proces geweest, waarin individuen zich vestigden en verhuisden. Pas toen de mens de grond begon te bewerken, ontstonden er vormen van eigendom, ontstonden er staten en grenzen. 'Nieuw' is het 'grens'overschrijdende karakter van de verplaatsingen. Internationale migraties zijn migraties over de landsgrenzen heen.

Een persoon kan verschillende beweegredenen hebben om zijn land te verlaten. Een toerist neemt verlof in het buitenland, een sportman of -vrouw neemt deel aan een buitenlandse manifestatie. Voor zover men spreekt over internationale migraties, staan er twee motieven, twee categorieën van personen centraal. (1) Diegenen die in het buitenland op zoek gaan naar werk. Deze categorie noemen we (economische) migranten. (2) Diegenen die uit hun land moeten vluchten. In deze categorie onderscheiden we (politieke) vluchtelingen en verplaatste personen. Niet altijd is het onderscheid tussen economische migranten en vluchtelingen even duid-

delijk. Economische én politieke of sociale redenen kunnen in sommige gevallen samen de basis vormen voor emigratie. Omdat de motieven van de emigrant echter meestal duidelijk zijn - wat zich weerspiegelt in het statuut dat hij in het gastland verwerft - zullen we dit onderscheid in de verdere tekst handhaven.

Het nomadisme is een aparte categorie, die niet onder de indeling valt. Deze levenswijze waarbij mensen zich voortdurend verplaatsen, soms binnen een staat, soms over de landsgrenzen, vaak op zoek naar nieuwe gronden voor hun kuddes, wordt gekenmerkt door het niet (er)kennen van staatsgrenzen.

* * * *

In 1980 waren, volgens de Internationale Arbeidsorganisatie, 25 à 30 miljoen individuen werkzaam of werkzoekend in een voor-hen-vreemde staat. Een even groot aantal personen was in het gastland ten laste van deze migranten. In hetzelfde jaar waren er 16 miljoen personen die in het buitenland vertoefden omdat hun leven of vrijheid bedreigd werd in hun nationale staat. Dit dossier handelt over 70 miljoen mensen. Op een wereldbevolking van 5 miljard is dit een peulschil, voor de betrokken personen en landen kunnen de gevolgen aanzienlijk zijn.

In een eerste onderdeel staat de spreiding van de migrantenbevolking over het aardoppervlak centraal. Een tweede onderdeel neemt de economische gevolgen van migraties voor de betrokken landen, gast- en herkomstlanden, onder de loep. Een derde onderdeel heeft de vluchtelingen en verplaatste personen tot onderwerp.

DEEL I

DE NA-OORLOGSE MIGRATIESTROMEN

Migratiestromen zijn zo oud als de mensheid en hebben het uitzicht van de wereld grondig veranderd. De "ontdekking" van het Amerikaanse kontinent door Columbus en de erop volgende migraties - in de 19de en de 20ste eeuw vestigden ongeveer 35 miljoen Europeanen zich in Noord-Amerika - wijzigden ginds fundamenteel het 'oorspronkelijke' natuurlijke en menselijke milieu. Terwijl de plaatselijke bevolking deels werd uitgeroeid, deels werd herleid tot tweederangsburgers, drukte de dominantie van de Westerse kultuur, via haar technische verworven-

heden en produktiewijze, haar stempel op de natuurlijke omgeving. De na-oorlogse migraties waren alleszins minder spektakulair, maar daarom niet minder omvangrijk. Het uitzicht van de wereld werd, na 1945, niet zozeer veranderd, eerder bevestigd.

Het meest opvallende kenmerk van de na-oorlogse stromen is de trek van armere naar rijkere landen en regio's. Deze trek heeft zowel binnen als tussen de continenten plaats. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de Verenigde Staten

foto P. Van Wouwe

en West-Europa de belangrijkste gast-regio's zijn, dat Zuid-Afrika, Nigeria, Argentinië en Venezuela, binnen hun respektievelijke continenten, als aantrekkingspool fungeren. Bovendien weerspiegelen de migratiestromen verschuivingen in het wereld-inkomen. De olieprijsstijgingen van 1973 gingen gepaard met een immigratiestop in West-Europa en een toevloed van migranten naar het Midden-Oosten.

In dit onderdeel staat de spreiding van de migrantenbevolking over het aardoppervlak centraal. Per kontinent wordt, voor het jaar 1980, de totale aanwezigheid van de migranten gegeven en worden de belangrijkste herkomstregio's vermeld. Al naargelang het kontinent wordt dit beeld aangevuld met enkele historische, ekono-

mische, sociale of juridische karakteristieken. Alvorens de uiteenzetting te starten, moeten nog twee opmerkingen worden geformuleerd (zie kaders). De eerste opmerking verklaart het verschil in ramingen over migratiestromen, de tweede opmerking stelt dat men vijf juridische types van migranten kan onderscheiden.

De cijfergegevens en het gros van de juridische informatie is ontleend aan een publikatie van het Internationaal Arbeidsbureau.*

* Bureau International du Travail, 'La migration internationale pour l'emploi' in B.I.T. Le travail dans le monde. Genève, 1984, deel I, hfdst. IV, blz. 105 - 122.

De statistische migrant

Een regering kan zowel burgers laten emigreren als vreemde burgers ontvangen. Om een overzicht te hebben over deze bewegingen, moeten de migranten administratieve formulieren invullen, die statistisch kunnen verwerkt worden. "Een migrant is een persoon die buiten de nationale grenzen werkzaam of werkzoekend is." Deze definitie kan echter, ten behoeve van de statistische verwerking, op verschillende wijzen toegepast worden. Hoe lang moet men in het buitenland vertoeven om als migrant beschouwd te worden? Zijn rondtrekkende kunstenaars, grensarbeiders en diplomaten migranten?

Cijfers over internationale migraties kunnen sterk schommelen. Dit is te wijten aan de veelheid van nationale omschrijvingen van de term migrant, aan onnauwkeurige administratieve en statistische verwerking. Bovendien zijn er veel migranten die op illegale wijze een land betreden. Deze migraties kunnen sowieso geen administratieve sporen achterlaten. Ramingen over hun aantal lopen dan ook sterk uiteen.

Om de statistieken internationaal vergelijkbaar te maken, heeft de statistische commissie van de Verenigde Naties een definitie opgesteld. De term (economische) migrant verwijst naar elke persoon die, in een staat waarvan hij de nationaliteit niet bezit, als zelfstandige of loontrekkende werkt, werk zoekt of tewerkgesteld was. De omschrijving van de V.N. omvat grensarbeiders, seizoenarbeiders, zeelui, arbeiders op een permanente 'off-shore' installatie en personen die reizend hun beroep uitoefenen. De omschrijving sluit o.a. volgende categorieën uit: de individuen, werkzaam in internationale organisaties en agentschappen, de diplomatieke en konsulaire vertegenwoordigers. De omschrijving gebruikt door de Internationale Arbeidsorganisatie is beperkter van omvang. De Internationale Arbeidsorganisatie sluit eveneens volgende categorieën uit: de grensarbeiders, de zeelui en de korte-termijn-aanwezigheid van artiesten en van personen die een vrij beroep uitoefenen.

In het hiernavolgende deel wordt hoofdzakelijk gesteund op de gegevens van de I.A.O.

De juridische migrant

In het internationaal recht worden de staten als soevereine, zelfstandige eenheden beschouwd. De nationale soevereiniteit geeft elke staat het recht om de omvang en de samenstelling van de migratiestromen, evenals het statuut van de migrant (zijn economische, sociale, politieke ... rechten), te bepalen. Nationale staten kunnen eveneens samenwerken in het bepalen van hun (gemeenschappelijk) migratiebeleid. Deze samenwerking kan de vorm aannemen van bilaterale en regionale akkoorden, van internationale konventies.

Grosso modo kan men vijf types van juridische migranten onderscheiden.

1) de vrije mobiliteit. Via regionale akkoorden krijgen de burgers van de betrokken nationale staten het recht om zich vrij te bewegen op de arbeidsmarkt van elk aangesloten land. Dat is bijvoorbeeld het geval bij de E.G.

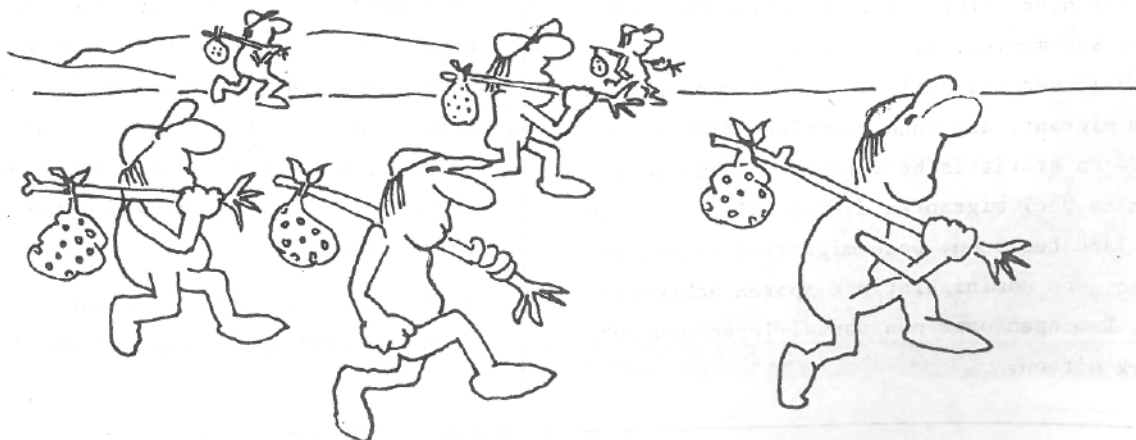
2) de officiële en zakenmigratie. Het gaat hier om personen, die zich verplaatsen om officiële of religieuze redenen (o.a. diplomaten), om agenten van transportfirma's of van de massa-media (o.a. bedienden van vreemde luchtvaartmaatschappijen, journalisten), om sportlui of kunstenaars, om de leiders of vertegenwoordigers van vreemde firma's en het personeel van multinationale ondernemingen.

Deze migranten vormen om twee redenen een afzonderlijke categorie : (a) ze beschikken over betere toegangs-, verblijfs- en werkvoorwaarden dan de andere migranten ; (b) deze migratie gaat meestal gepaard met de overdracht van kennis en techniek.

3) migratie met het oog op vestiging (inwijking). Het land beschouwt de immigrant niet als een tijdelijke gast, maar als een toekomstig staatsburger. vb. de U.S.A.

4) kontraktuele migraties (gastarbeiders). Er bestaat een internationale kontraktuele migratie als een migrant officieel toegelaten wordt in een vreemd land om er een bepaald werk te verrichten en als het kontrakt is opgesteld in zijn naam of tussen hemzelf en de werkgever of firma waarvoor hij zal werken. Men onderscheidt migraties op individueel kontraktuele basis (o.a. Latijns-Amerika, Zuid-Afrika) en op kollektieve kontraktuele basis (Oostblok, Midden-Oosten). (zie verder)

5) de niet-reglementaire migraties. Deze migraties kunnen te wijten zijn aan een gebrek aan reglementen of administratieve procedures (vb. Zuid-Amerika) ; aan een overbelasting van de administratie, waarbij de migratie achteraf geregulariseerd wordt (vb. Frankrijk) ; aan een doelbewust negeren van de immigratiewetten, d.w.z. illegale migratie (vb. U.S.A.).

NOORD-AMERIKA

VERENIGDE STATEN

(5 à 6,5 MILJOEN MIGRANTEN)

De Verenigde Staten zijn het grootste gastland voor economisch actieve migranten. Het I.A.O. schat de aanwezigheid van de actieve migrantenbevolking, voor het jaar 1980, op 5 à 6,5 miljoen, waarvan de helft legaal en de helft illegaal.

De legale migratie

Tot het midden van de jaren '50 zijn de meeste migranten afkomstig uit Europa. In 1955 veranderden de V.S. hun kwota-systeem om de ethnische diskriminatie op te heffen en de migranten te selekteren op basis van vaardigheden en verwantschapsbanden. In 1980 is twee derde van de legale migranten afkomstig uit de Derde Wereld (Latijns-Amerika, Azië).

Slechts een beperkt aantal migranten, 200.000 actieven, werd toegelaten op basis van een tijdelijk kontrakt. Hieronder een groot aantal studenten die de toestemming kregen om tijdens de duur van hun studies arbeid te verrichten. De overgrote meerderheid van de legale migranten wordt beschouwd als definitieve inwijkelingen. In 1980 waren er 2,5 miljoen economisch actieve inwijkelingen en ongeveer evenveel personen ten laste.

De illegale migratie

Het voortbestaan van totaal verarmde plattelandsgebieden of een falend landbouwbeleid in Latijns-Amerika veroorzaakt aanzienlijke illegale migratiestromen van Latino's naar de V.S. Deze illegalen, bevreesd om uit het land gezet te worden, werken in vuile en gevaarlijke werk-omstandigheden tegen lage lonen. In het Zuid-Westen van de Verenigde Staten werden ze een

essentieel onderdeel van het economisch gebeuren. Ze leveren 10 tot 20 % van de arbeidskrachten in Silicon Valley, 30 % van de bouwvakkers in Houston, 50 tot 70 % van de landarbeiders en 60 % van de arbeidskrachten in de kledingsnijverheid te Los Angeles. Het Zuid-Westen funktioneert als een goedkope arbeidszone voor de industrieën van het Noorden, het beschermt deze industrieën - of hun winstmarges - tegen konkurrentie uit de Derde Wereld en Japan.

In 1977 werden er meer dan 1 miljoen illegale migranten gearresteerd. 92 % van hen droegen de Mexicaanse nationaliteit. Het I.A.O. schat het aantal illegale migranten op 2,5 à 4 miljoen, waarvan de helft afkomstig uit Mexico. The Wall Street Journal stelt dat de illegale immigratie verantwoordelijk is voor 25 % van de totale bevolkingsaanwas.

CANADA

Van het totaal aantal economisch actieve migranten, die op het Canadees grondgebied verblijven, zijn geen cijfers gekend. Wel zou de totale migrantenbevolking (in het buitenland geboren) in '83 de vier miljoen benaderen en zo'n 15 % van de totale Canadese bevolking bedragen.

In 1980 mochten 137.375 migranten zich in Canada vestigen ; 63.000 onder hen werden beschouwd als definitieve inwijkelingen, de andere als tijdelijke arbeidskrachten. De verblijfsvergunning van 22.889 reeds aanwezige tijdelijke arbeidskrachten, werd in 1980 verlengd.

Ook hier maken Aziatische, Caraïbische en Latijns-Amerikaanse inwijkelingen het grootste deel van de nieuwe immigratie uit.

WEST-EUROPA

Met 6.300.000 economisch actieve migranten is West-Europa de tweede grootste gast-regio. Het aantal personen ten laste is ongeveer tweemaal zo groot. 25 % van de economisch actieve migranten zijn vrouwen.

Europese immigratie :

Drie types van bilaterale of regionale overeenkomsten

1. De vrije mobiliteit binnen de Europese gemeenschap en de Skandinavische landen. Alle arbeid(st)ers die de nationaliteit dragen van een land aangesloten bij de Europese gemeenschap, kunnen binnen deze gemeenschap vrij bewegen. De Europese gemeenschap omvat : België, Denemarken, de Bondsrepubliek Duitsland, Frankrijk, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland en het Verenigd Koninkrijk. Portugal en Spanje zullen op 1 januari 1986 toetreden.

De inwoners van Denemarken, Finland, Noorwegen en Zweden kunnen zonder arbeidsvergunning werk zoeken in elk Skandinavisch land. De inwoners van IJsland hebben vrije toegang tot Denemarken en Zweden.

2. De arbeidsstromen die voortvloeien uit overeenkomsten tussen oud-kolonies en het gewezen moederland. De Algerijnen moeten geen arbeidsvergunning bezitten om te kunnen emigreren naar Frankrijk.

3. De arbeidsstromen die geregulariseerd worden via bilaterale akkoorden tussen gastlanden en thuislanden, bv. het Duits-Turkse akkoord van 1961. Bilaterale akkoorden kunnen o.a. betrekking hebben op de economische en sociale rechten van de migranten of op de economische en sociale effecten van de migratie voor de betrokken landen (wervingsprocedures, herscholingsprogramma's bij terugkeer van de migrant, ...).

(6,3 MILJOEN MIGRANTEN)

Een historische schets

Tot het midden van de jaren '50 zijn de arbeidsstromen miniem. Voornamelijk Finnen en Italianen emigreren naar respektievelijk Zweden en Zwitserland. De economische expansie op het eind van de jaren '50, begin jaren '60 creëert in het hoog-geïndustrialiseerde Europa een behoefte aan arbeidskrachten die wordt voldaan door migranten uit Zuid-Europa (Italië, Spanje, Griekenland, ...) en Noord-Afrika (Algerije, Soedan, Marokko, ...). De aanwezigheid van vreemde arbeidskrachten bereikt zijn hoogtepunt in het begin van de jaren '70 : 10 % van de arbeidsplaatsen wordt opgevuld door migranten. Tien procent van de migranten verblijven illegaal in Europa.

De aanwezigheid van migranten in Europa is sterk conjunctureel gebonden. In '67, toen de economie een tijdelijk neergaande trend vertoonde, werden door West-Duitsland heel wat Turken teruggezonden. Toen het voor de Europe-

Migratie op basis van een individueel kontrakt

De migranten die geen vrije toegang hebben op de Europese arbeidsmarkt, worden tewerkgesteld op basis van een individueel kontrakt. Ze worden aangetrokken om voor een bepaalde periode te werken voor een bepaald werkgever, of in een bepaalde sektor, enz.

De economische en sociale beperkingen, verbonden aan deze kontrakten, worden met de verblijfsduur van de migrant gradueel opgeheven. Na één jaar legale arbeid in Zweden, drie jaar in België en Nederland, vier jaar in Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk, vijf in de Bondsrepubliek en vijf à tien jaar (naargelang de nationaliteit van de betrokkene) in Zwitserland, geniet de migrant dezelfde toegang tot de arbeidsmarkt als de nationale bewoners en is hij praktisch verzekerd van een definitief verblijf

se regeringen duidelijk werd dat de economie structurele gebreken vertoonde en de moeilijkheden dieper lagen, veranderden ze hun houding. Waar voorheen vreemde arbeidskrachten werden geronseld, beperkt men nu de immigratie (immigratiestop in de Bondsrepubliek - 23/11/73 en in Frankrijk - 5/7/74 ; beperkende quota's in Zwitserland - 9/7/74, ...). Men gaat in sommige landen over tot een beleid van gedwongen (door het niet-verlengen van de verblijfsvergunningen) en/of vrijwillige terugkeer. In de grootste gastlanden van Europa, Frankrijk en West-Duitsland, daalt het aantal vreemde arbeidskrachten met één miljoen. De dalende trend wordt echter vlug afgeremd. De legale basis voor het terugzenden van arbeidskrachten verkleint. Een deel van de arbeidskrachten wordt beschermd door de vrije mobiliteit binnen de E.G., een ander deel door zijn lange aanwezigheid in het gastland. In 1981 is 48,5 % van de Turken, 71,8 % van de Joegoslaven en 81,6 % van de Spanjaarden reeds 8 jaar of langer aanwezig in de Bondsrepubliek. De programma's van vrijwillige terugkeer beantwoorden niet aan wat men er van verwacht had (m.b.t. vrijwillige terugkeer, zie het thema-

nummer 'Terugkeer', Bareel, juni 1984).

Het aantal economisch actieve migranten kent sinds 1973 een lichte daling. Het aandeel van de vreemde bevolking neemt, wegens gezinshereniging en geboorten, toe.

Werkomstandigheden

De migranten zijn vooral tewerkgesteld in de sekundaire arbeidsmarkt: lage scholing, zware werkomstandigheden, weinig werkzekerheid, hoog verloop, weinig promotiekansen Deze migranten behoren, qua geschooldheid, overwegend tot de middenmoot van hun nationale arbeidsklasse.

De tweede generatie

Van de 13.464.000 vreemdelingen in West-Duitsland, Frankrijk, Groot-Brittannië, België, Nederland en Luxemburg, was in 1981 40 % (of 5.425.000) jonger dan 25 jaar. Het grootste deel van deze jongeren werd ofwel in het gastland geboren of emigreerde op jeugdige leeftijd. Ze hebben dan ook weinig banden met het moederland.

WEST-EUROPA. Het aantal economisch actieve migranten in verscheidene landen in 1980 (duizendtallen).

Land van herkomst	Gastland									
	West-Duitsland	Oostenrijk	België	Frankrijk	Luxemburg	Nederland	Groot-Brittannië	Zweden	Zwitserland	Totaal
Algerije	1,6	-	3,2	322,7	-	-	-	-	-	327,5
Spanje	89,3	-	32,0	157,7	2,3	10,4	17,0	-	85,7	394,4
Finland	3,7	-	-	-	-	-	1,0	108,0	-	112,7
Frankrijk	54,0	-	38,5	-	8,5	2,0	14,0	-	-	117,2
Griekenland	138,4	-	10,8	3,0	-	1,2	6,0	7,5	-	166,9
Italië	324,3	-	90,5	146,4	11,2	12,0	73,0	-	301,0	958,4
Marokko	16,6	-	37,3	116,1	-	33,7	-	-	-	203,7
Portugal	59,9	-	6,3	430,6	13,7	4,2	5,0	-	-	519,7
Tunesië	-	-	4,7	65,3	-	1,1	-	-	-	71,1
Turkije	623,9	28,2	23,0	20,6	-	53,2	4,0	-	20,1	773,0
Joegoslavië	367,0	115,2	3,1	32,2	0,6	6,6	5,0	24,0	62,5	616,2
andere	490,1	31,3	83,2	192,4	15,6	70,2	804,0	94,6	237,0	2018,4
Totaal	2168,8	174,7	332,6	1487,0	51,9	194,6	929,0	234,1	706,3	6279,0

Bron: B.I.T. Le travail dans le monde.

ZUID-AMERIKA

(3,5 à 4 MILJOEN MIGRANTEN)

Zuid-Amerika is de derde grootste gast-regio. In 1974 waren er 2,8 miljoen migranten, in 1980 3,5 à 4 miljoen. De hierbij afgedrukte tabel geeft de belangrijkste migratiestromen aan voor het jaar 1974. Voor het jaar 1980 zijn de proportionele verhoudingen bijna identiek. Wel verdrong Venezuela Argentinië als het belangrijkste gastland.

Voor sommige landen heeft de migratie een belangrijke impact. Bolivia en Paraguay zijn twee landen waarvan een groot deel van de bevolking emigreerde. In Bolivia emigreerde 13 % van de totale bevolking en 40 % van de actieve bevolking, in Paraguay was dit respectievelijk 28 % en 29 %.

Venezuela is een traditioneel immigratieland. Tijdens de jaren '50, toen gekwalificeerde arbeidskrachten nodig waren voor de industriële

foto P. Van Wouwe

ontwikkeling, kwamen de meeste migranten uit Italië, Spanje en Portugal. Tijdens de jaren '60 en '70 leverde Colombië de meeste immigranten, waarvan een groot deel illegalen. Opvallend in deze Colombiaanse migrantenstroom is het vrouwelijk overwicht.

ZUID-AMERIKA. De geschatte aanwezigheid van economisch actieve migranten, 1974. (cijfers in duizendtallen)

Land van herkomst	Gastland										Totaal
	Argentinië	Bolivië	Brazilië	Chili	Colombië	Ecuador	Paraguay	Peru	Uruguay	Venezuela ('81)	
Argentinië	-	-	-	3	-	-	18	-	25	20	66
Bolivië	500	-	45	70	4	4	-	60	-	10	693
Brazilië	70	2	-	-	5	20	30	5	20	20	172
Chili	250	5	-	-	5	-	-	10	-	20	290
Colombië	-	-	-	7	-	50	-	5	-	605	667
Ecuador	-	-	-	8	60	-	-	20	-	20	108
Paraguay	470	-	70	-	-	-	-	-	-	-	540
Peru	-	35	-	40	4	5	-	-	-	20	104
Uruguay	80	-	3	-	-	-	-	-	-	-	83
Venezuela	-	-	-	5	33	-	-	-	-	-	38
andere	-	3	22	2	9	6	2	20	5	40	109
Totaal	1.370	45	140	135	120	85	50	120	50	755	2.870

Bron: B.I.T. Le travail dans le monde.

HET MIDDEN-OOSTEN

EN NOORD-AFRIKA

(3 MILJOEN MIGRANTEN)

Deze regio stelt een kleine 3 miljoen migranten te werk, waarvan 90 % afkomstig uit de ontwikkelingslanden (30 % uit Aziatische landen: Indië, Pakistan; 30 % uit Arabisch Afrika: Egypte, Somalië, Soedan; 30 % uit het Midden-Oosten: Jordanië, Noord- en Zuid-Yemen, ...).

De meeste arabische olie-exporterende landen, die slechts beschikken over een klein aantal - zelden gekwalificeerde - arbeidskrachten, ontwikkelden zich in de jaren '60 en het begin van de jaren '70 door de import van een groeiend aantal gespecialiseerde arbeidskrachten. Na de stijging van de olie-inkomsten in 1973 versnelde de economische ontwikkeling en ontstond er een grote vraag naar arbeidskrachten op het moment dat in West-Europa de invoer van vreemde arbeidskrachten sterk werd afgeremd.

Voor Koeweit en de Verenigde Arabische Emiraten is de immigratie van het allergrootste belang. In Koeweit bezit 78 % van de arbeidskrachten een vreemde nationaliteit, in de Verenigde Arabische Emiraten loopt het aandeel van de migranten zelfs op tot 89 %.

De Arabische Liga

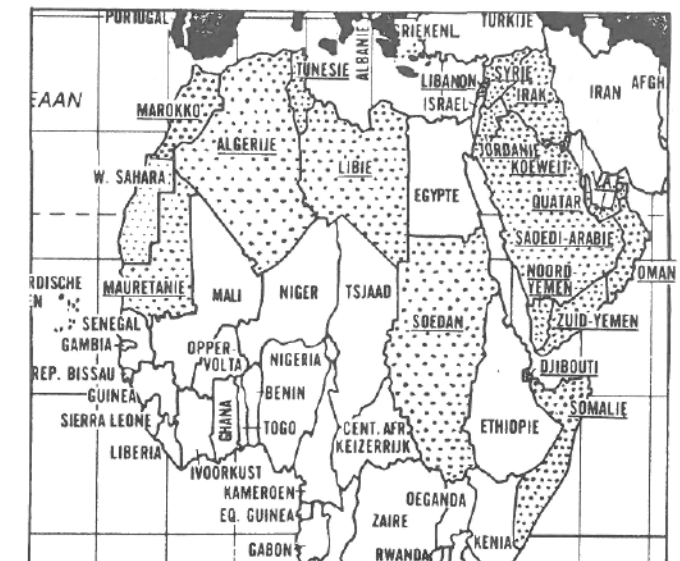
De Arabische Liga erkent sinds 1957 de vrijheid van verblijf en arbeid tussen de lidstaten. De bevoegdheid van de liga is echter beperkt. Slecht Irak en Syrië hebben eenzijdig beslist om alle beperkingen betreffende de toegang tot hun grondgebied en arbeidsmarkt op te heffen voor de burgers van elk arabisch land. De wetgevingen van de andere arabische landen bezitten enkele specifieke bepalingen, die bepaalde vreemde arabische burgers onderscheiden van de overige vreemdelingen.

De arbeids- en levensomstandigheden van de migranten

Slechts enkele migranten, meestal van arabische oorsprong, vestigen zich in het gastland. Het gros van de migranten wordt onder de vorm van een individueel of kollektief contact tijdelijk aangeworven en tewerkgesteld. In het meest extreme geval leven en werken deze migranten in van de bevolkingscentra afgesloten enklaves.

Onder het regime van kollektieve kontrakten, afgesloten tussen de Koreaanse republiek en het Midden-Oosten, ontberen de arbeiders het recht zich te syndikeren en staan ze voor bijna alle aspecten van het dagelijks leven onder het voogdijchap van de werkgever. De minimale verblijfsvoorwaarden - sanitaire inrichting, medische zorgen, ontspanningsmogelijkheden - worden niet altijd nageleefd of tot het strikte minimum beperkt. Het aantal ongevallen, waarvan veel dodelijk, ligt hoog en stijgt. Deze kontrakten zijn economisch de meest rendabele.

Sommige van de arabische olieproducerende landen, met een t.o.v. de vreemdelingen diskriminerende sociale wetgeving, hebben nog geen konventies gesloten met de herkomstlanden en hebben evenmin de betreffende fundamentele konventies van de I.A.O. geratificeerd.

De 22 lidstaten van de Liga. De P.L.O. is volwaardig lid. Egypte werd in '79 uitgesloten.

Migraties op kollektieve kontraktuele basis

In het Midden-Oosten ontstond een nieuwe vorm van internationale migratie op kontraktuele basis. Een meervoudig aantal of een groep migranten wordt toegelaten op basis van een kollektieve arbeidsvergunning of op naam van een enkele werkgever. Men kan dus drie vormen onderscheiden, die elk op meerdere wijzen toegepast worden: het gemeenschappelijk visum, het kollektieve kontrakt en de projektmigratie. In sommige van de vormen onderscheidt het kollektieve kontrakt zich nauwelijks van het individuele kontrakt.

Het gemeenschappelijk visum heeft betrekking op een groep personen en wordt op naam van één enkele persoon uitgereikt. Deze persoon kan de leiding hebben over een grote familie of over een grote dienst. In dit geval kan men spreken van een migratie onder kollektief kontrakt. De persoon, op wiens naam het visum uitgereikt wordt, kan eveneens een agent zijn van een plaatsingskantoor en kan de migranten achteraf verdelen over verschillende werkgevers. In dit geval kan de migratie betrekking hebben op meerdere individuele kontrakten die gedekt worden door een gemeenschappelijke immigratie- of werkvergunning.

Het kollektieve kontrakt en de projektmigra-

tie zijn migratievormen op basis van kontrakten, afgesloten met ondernemingen. Deze ondernemingen kunnen zowel verantwoordelijk zijn voor sleutel-op-de-deur-projecten als voor het verrichten van bepaalde deeltaken. Het kontrakt kan zelfs afgesloten worden met een kleine ondernemer die slechts handlangers levert. Er bestaat een kollektief kontrakt met de ondernemingen, maar deze ondernemingen kunnen op hun beurt beroep doen op migranten die gebonden zijn door een gewoon individueel kontrakt.

De bouw van de universiteit van Rijad toont de kompleksiteit van internationale kontrakten. Het projekt wordt uitgevoerd door de groep Bouygues-Blount, waarvan de Franse firma Bouygues de belangrijkste partner is. Het grootste deel van de werken wordt in onderaanneming uitgevoerd. Begin 1982 had de groep Bouygues-Blount 250 kaderleden ter plaatste, het personeel in onderaanneming overschreed de 2000 en zal oplopen tot 10.000 als het projekt zijn kruissnelheid bereikt heeft. Een Zuid-Koreaans konsortium verricht de ruwbouw, een Italiaanse groep heeft het elektriciteitskontrakt in de wacht gesleept, een Franse en Italiaans-Britse groep delen de loodgieterij en air-conditioning, een Zweeds bedrijf verzorgt de telefooninstallatie en een Frans bedrijf de audio-visuele inrichting.

Enkele ARABISCHE OLIE-EXPORTERENDE LANDEN.

Het procentuele aandeel van de vreemde arbeidskrachten in de actieve bevolking.

	1960	1965	1970	1975	1980
Saoedi-Arabië	10	17	27	40	53
Verenigde Arabische Emiraten	-	15	67	84	89
Irak	-	-	-	2	14
Koeweit	73	78	74	71	78
Libië	2	6	16	33	34
globaal gemiddelde	5	9	14	23	37

De absolute aanwezigheid van vreemde arbeidskrachten (in miljoenen).

vreemde arbeidskrachten	0,16	0,32	0,65	1,41	2,97
-------------------------	------	------	------	------	------

Bron: Wereldbank.

MIDDEN-OOSTEN. De geraamde aanwezigheid van actieve migranten in enkele arabische landen, 1980 (duizendtallen)

Land van herkomst	Gastland										Totaal
	Bahrein	Jordanië (zonder Palestina)	Irak	Libië	Koeweit	Oman	Qatar	Saoedi-Arabië	Verenigde Arabische Emiraten	Noord-Vemen	
Egypte	2,8	68,5	100	250	85	6,3	5,75	155,1	18,2	4	695,65
Indië	12,3	0,5	2	32	45	35,6	11,85	29,7	109,5	2	280,45
Irak	0,31	-	-	-	40	-	-	3,25	1,2	-	44,76
Jordanië (met Palestina)	1,4	-	7,5	15	55	2,25	7,8	140	19,4	2	250,35
Libanon	0,3	-	4,5	5,7	8	1,5	0,75	33,2	6,6	0,5	61,05
Oman	0,9	-	-	-	2	-	1,15	10	19,4	-	33,45
Pakistan	26,16	4	7,5	65	34	44,5	20,77	29,7	137	3	371,63
Somalië	-	-	-	5	0,5	0,4	-	8,3	5	0,5	19,70
Soudan	0,9	-	0,5	21	5,5	0,62	0,75	55,6	2,1	2,25	89,22
Syrië	0,15	-	-	15	35	0,6	1	24,6	5,8	1	83,15
Noord-Vemen	1,12	-	-	-	3	0,12	1,5	325	5,4	-	336,14
Zuid-Vemen	1,12	-	-	-	9,5	0,12	1,5	65	6,6	-	83,84
andere arabische landen	-	-	-	65,6	0,3	0,12	-	0,5	-	-	66,52
andere aziatische landen	10	1	1,5	27	10	-	4,5	93,5	20,7	0,3	168,50
andere	10,25	2	2	44,2	45,9	4,67	22,93	49,8	54,1	1,45	237,30
totaal	67,62	76,0	125,5	545,5	378,7	96,8	80,25	1023,25	411,0	17,0	2821,72

ZUID- EN WEST-AFRIKA

(1,6 MILJOEN MIGRANTEN)

Volgens het Internationaal Arbeidsbureau zijn er in West-Afrika 1,3 miljoen en in Zuid-Afrika 300.000 economisch actieve migranten. Het gros van de Zuid-Afrikaanse immigranten is zwart, niet vergezeld van familie en werkt in de mijnen en steengroeven.

In West-Afrika hebben 16 staten de Economische Gemeenschap van West-Afrikaanse staten (ECOWAS: Economic Community Of West African States; in het Frans afgekort als CEDEAO) opgericht. Deze organisatie streeft naar de vrije mobiliteit van de burgers binnen deze gemeenschap.

Dat dit niet altijd van een leien dakje loopt, bewijst het voorbeeld van Nigeria, waar in '83 de vreemde arbeidskrachten het land uitgezet werden (zie verder).

De leden van de Economische Gemeenschap van West-Afrika.

AZIE

Het I.A.O. vermeldt Azië niet als immigratie-regio, het is evenwel een belangrijke emigratie-regio. Het laatste anderhalve decennium vertrok 80 % van de Aziatische migranten naar het Midden-Oosten. Hun aanwezigheid in de regio van het zwarte goud wordt, naargelang de bron, geraamd tussen de 800.000 en de 2 miljoen. Van de 2 miljoen migranten zouden er 1,25 miljoen afkomstig zijn uit Zuid-Azië (Bangladesh, Indië, Pakistan en Sri Lanka) en 704.000 uit West- en Zuid-West-Azië (Koreaanse Republiek, Indonesië, Filippijnen, Thailand).

De aziatische migranten zijn overwegend getrouwde jonge mannen (met een vrouw ten laste in het herkomstland). Ze komen hoofdzakelijk van het platteland en velen werken in transport en de bouwnijverheid (metsers, timmerlui, elektriciens, loodgieters, vrachtwagenbestuurders). Meer dan 30 % is kontraktueel tewerkgesteld als handlanger (huispersoneel, magazijniers, handlangers op de bouwvelden, vuilnismannen, straatvegers, ...).

foto J. De Staeten

Ongeveer 50 % hebben middelbare of hogere studies gedaan. Dit cijfer schommelt erg van herkomstland tot herkomstland; het is het hoogst voor de Filippijnen en het laagst voor Thailand. Deze migranten verzonden, in 1968, ongeveer 200 miljoen dollar als loonoverdracht naar hun verwanten in het herkomstland. In 1978 bedroeg deze overdracht 3,9 miljard, in 1980 7,3 miljard.

AZIE. De loonoverdracht van Aziatische migranten (in miljoenen dollars).

	1978	1979	1980	1981	1982
Zuid-Azië					
Bangladesh	115	153	286	377	384
Indië	1310	1620	2930	2554	
Nepal	20	26	34	38	
Pakistan	1303	1495	2048	2097	2155
Sri Lanka	39	60	152	229	
Oost- en Zuid-Oost-Azië					
Zuid-Korea	585	994	1102	1359	
Filippijnen	291	365	421	798	
Thailand	104	187	376	478	

Bron: Revue International du Travail.

AZIE. Schattingen van het aantal Aziatische arbeidskrachten in het Midden-Oosten, 1981.

	schattingen, gebaseerd op gegevens van de herkomstlanden	projecties van de Wereldbank 1981	schattingen half 1980 (Birks & Sinclair)
Zuid-Azië			
Bangladesh	178.500		
Indië	250.000	248.360	280.450
Pakistan	775.000	367.580	371.630
Sri Lanka	50.000		
Oost- en Zuid-Oost-Azië			
Zuid-Korea	182.400	116.400	
Indonesië	20.000		
Filippijnen	342.300		
Thailand	159.000		
TOTAAL	1.957.200	732.340	820.580

Bron: Revue International du Travail.

Conventie nr. 143 van de I.A.O. betreffende de economische migranten (aanvullende bepalingen), 1975, artikel 10.

Elk lid voor hetwelk de conventie van kracht is, verbindt er zich toe om op een wijze, aangepast aan de nationale omstandigheden en gebruiken, een nationale politiek te formuleren en uit te voeren die er op gericht is de gelijkheid van kansen en behandeling - m.b.t. tewerkstelling en beroepsuitoefening, sociale zekerheid, syndikale en culturele rechten, individuele en kollektieve vrijheden - te bevorderen en te verzekeren voor de personen die als migrant of als familielid van een migrant, wettelijk op hun grondgebied vertoeven.

DE EKONOMISCHE EFFEKTEN VAN MIGRATIESTROMEN

DE HERKOMSTLANDEN

Individueen verlaten, al dan niet aangespoord door privé-ronseliers, familieleden of regeringen, hun geboortestreek om elders een beter bestaan te vinden of te creëren. Deze zoektocht kan veroorzaakt worden door absoluut mensonwaardige levensomstandigheden, een gebrek aan middelen en perspectieven om de elementaire levensbehoeften te bevredigen, of - door het relatieve perspectief - het verlangen elders het levensniveau te verhogen. Migratiestromen worden ontegensprekelijk bepaald door economische toestanden en gebeurtenissen. Wat is hun weerslag op deze toestanden en gebeurtenissen?

In de na-oorlogse periode had men een uiterst positieve kijk: de migratie zou zowel het gastland als het herkomstland ten goede komen en een internationaal evenwichtige groei mogelijk maken. Het gastland zou tijdelijk en goedkoop een arbeidstekort kunnen opvullen, terwijl in de herkomstlanden de bevolkingsdruk verlicht zou worden. Via de loonoverdracht van de migranten naar hun familie zouden de herkomstlanden deviezen verwerven en aldus hun ontwikkelingsproces kunnen versnellen. Dit ontwikkelingsproces zou kunnen steunen op de opgedane ervaring of schooling van de terugkerende migrant.

Twintig tot dertig jaar feitelijke migratie nopen tot een herziening van dit beeld. Vooreerst is de migratie geen tijdelijk-konjunktureel maar een permanent-struktureel gegeven. Vervolgens blijken de voor de herkomstlanden genoemde voordelen twijfelachtig te zijn.

Voor de rijke staten biedt de immigratie heel wat voordelen. De migranten kunnen een economische groei mogelijk maken, groeistoornissen vermijden, het groeitempo verhogen en de algemene levensstandaard doen toenemen. Tot op heden wordt het economische gebeuren echter niet gekarakteriseerd door een continue vooruitgang. Onevenwichtigheden tussen markt-evoluties, culturele bewustzijnsveranderingen en (nationale, regionale en internationale) politieke beleidsmaatregelen kunnen economische krisissen veroorzaken. In zulke krisistijden blijkt dat de aanwezigheid van een migrantenbevolking geen tijdelijk maar een struktureel gegeven is; een integratiebeleid is dus meer dan wenselijk.

De economische groeivoordelen

1. De rijke staten doen een beroep op migranten om segmentaire knelpunten op hun arbeidsmarkt op te lossen en om absolute tekorten aan te vullen. Voor zover segmentaire tekorten, bv. een gebrek aan ongeschoolde arbeidskrachten, worden weggewerkt, worden groeistoornissen vermeden. Voor zover absolute tekorten worden opgevuld, maken de migranten een uitgebreide economische bedrijvigheid mogelijk. Zo steunt de economische bedrijvigheid in sommige arabische olielanden voor een aanzienlijk deel op de aanwezigheid van vreemde arbeidskrachten; zo is meer dan 20 % van de Zwitserse arbeidskracht van vreemde oorsprong.

2. Sommige auteurs beweren dat de afwezigheid van een internationaal reserveleger, d.w.z. de afwezigheid van migranten, het kapitaal zou nopen tot creativiteit. Arbeidstekorten zouden leiden tot kapitaalsinvesteringen en technologische evoluties. In de sectoren met een arbeidstekort zou de benodigde activiteit verricht worden met minder menselijke arbeid, zou de kapitaalkomponent (machines) toenemen en de produktiviteit verhogen. Deze auteurs vergeten dat de aanwezigheid van migranten het (kreatieve) kapitaal toelaat zich op nieuwe sectoren te richten. Het effect van deze impuls op de economische groeiperspectieven kan van een kwalitatief hoger niveau zijn.

3. De lage lonen van de migranten, vergeleken met de lonen van de nationale arbeidskrachten en zeker vergeleken met de meestal zware en ongezonde werkomstandigheden, drukken de inflatie en verhogen de algemene levensstandaard.

Van tijdelijk naar struktureel

In de na-oorlogse periode beschouwden velen in West-Europa gastarbeid als een makro-economische grootheid in de beheersing van de arbeidsmarkt. Migrantten zouden functioneren als een "Konjunkturpuffer": een tijdelijk tekort aan arbeidskrachten wordt opgevuld door gastarbeiders, een teveel aan arbeidskrachten wordt

weggewerkt door de terugkeer - terugzending van de 'gast'arbeiders.

Op het eind van de jaren '70, begin van de jaren '80 heeft gastarbeid zich echter, zowel om economische als om niet-economische redenen, gemanifesteerd als een struktureel gegeven. Deze vaststelling geldt niet alleen voor West-Europa, maar voor elk belangrijk immigratiegebied.

WEST-EUROPA

Minstens vier argumenten maken de aanwezigheid van migranten tot een struktureel gegeven.

Economisch. Een studie van de West-Duitse stad Düsseldorf toont de strukturele inschakeling van migranten op overtuigende wijze aan (zie kader).

Juridisch. Onder de nationale wetgeving van de Europese landen is een legale uitstoot van vreemde arbeidskrachten slechts in beperkte mate mogelijk (zie 'Migratie op basis van een individueel kontrakt').

Internationaal-politiek. De gevolgen van een wereldkrisis zijn moeilijker te dragen voor de minder ontwikkelde dan voor de meer ontwikkelde landen. Bovendien is het beleid van de rijkere staten een extra belasting voor de armere staten: protektionisme, rentevoeten, ... Is het internationaal politiek verdedigbaar dat het

foto J. De Staeten

Uit De Standaard van 8-9 oktober 1983.

Resultaat van studie in Düsseldorf:

Vertrek gastarbeiders zou voor Bondsrepubliek ware ramp zijn

Van onze korrespondent

BONN — Langs de stoepen stapelt het huisvuil zich op. In de ziekenhuizen kunnen vele patiënten niet meer voldoende verzorgd worden. Hele wijken verpauperen en talrijke scholen en winkels moeten sluiten. Zo zou het er in vele steden van de Bondsrepubliek uitzien indien de 4,5 miljoen buitenlanders (de gastarbeiders en hun gezinnen) van de ene dag op de andere naar huis zouden terugkeren.

Het gemeentebestuur van Düsseldorf heeft als eerste Westduitse stad eindelijk wetenschappelijk onderzocht welke concrete gevolgen het niet alleen door allerlei Westeuropese extreemrechtse groeperingen, maar ook door geestesverwanten in de Bondsrepubliek bepleite verdwijnen van de gastarbeiders zou hebben. Het resultaat van dit onderzoek — dat volgens vaklui representatief is voor vele Westduitse steden — is dat het huisvuil zich inderdaad zou opstapelen, de patiënten slecht zouden verzorgd worden en scholen en winkels zouden moeten sluiten.

Bij die studie zijn de specialisten ervan uitgegaan, dat op een bepaalde dag X* 75 percent van de gastarbeiders en hun gezinnen teruggekeerd zijn naar hun vaderland. Al snel kwam vast te staan dat vooral de economische sektor in Düsseldorf zwaar te lijden zou hebben van een dergelijke ontwikkeling.

Sprookje

Het is namelijk gebleken dat het volledig uitgesloten is de vrijgekomen arbeidsplaatsen

weer met Duitsers te bezetten. Het veelvuldig gehoorde sprookje dat het verdwijnen van de buitenlandse werknemers de werkloosheid voor een flink deel zou oplossen moest al snel plaats maken voor het inzicht dat in werkelijkheid vele bedrijven dan hun produktie zouden moeten verminderen.

Als gevolg daarvan zouden nog meer werknemers op straat komen te staan, de overheid zou worden gekonfronteerd met een vermindering van de belastingopbrengsten. De toch al krap bij kas zittende Westduitse sociale verzekeringsbank zou opgezaagd komen te zitten met een miljardengat wegens de plotseling niet meer betaalde premies.

Alleen al in Düsseldorf betalen de 38.500 buitenlandse werknemers jaarlijks ongeveer 10 miljoen mark (200 miljoen Bfr) loonbelasting en dragen zij 17 miljoen mark (340 miljoen Bfr) aan sociale premies af. Verder rekenden de ambtenaren van het ongeveer 580.000 inwoners tellende Düsseldorf uit dat de buitenlandse werknemers en hun gezinsleden jaarlijks 50 miljoen mark (één miljard Bfr) uit-

geven. Het wegvallen van dit stuk koopkracht zou in bijna alle branches worden gevoeld. Zowel de middenstandsbedrijven als de grote concerns zouden eronder te lijden hebben.

In dat verband mag niet over het hoofd worden gezien dat de buitenlandse werknemers een belangrijk deel van hun inkomen naar huis toe sturen en dat het juist deze gestage stroom van harde valuta is die landen als Turkije in staat stelt bestellingen bij Westduitse bedrijven te plaatsen.

Het Düsseldorfse stadsbestuur vreest zeer onaangename direkte uitwerkingen van een eventuele uittocht van de gastarbeiders in de dienstverlenende sektor. Vele stedelijke ziekenhuizen en bejaardentehuizen zouden in grote moeilijkheden komen, de stroomvoorziening zou niet langer meer de klok rond kunnen gegarandeerd worden. Talrijke bouwprojecten zouden bouwruïnes worden wegens gebrek aan vaklui.

Voor vele gezinnen met kinderen zou het leven door een uittocht van de buitenlandse werknemers ook stukken moeilijker worden. Ongeveer twintig percent van de kleuterscholen en een groot aantal andere scholen zouden moeten gesloten worden bij gebrek aan pupillen. Voor vele schoolgaanden zou dat betekenen dat ze voortaan een veel langere weg van huis naar school moeten afleggen. Daarnaast zouden ook in de stad alleen ongeveer 800

kleuterleiders en leerkrachten werkloos worden, en dat terwijl reeds ongeveer 150.000 jonge Westduitse leerkrachten een job zoeken.

Verkrotting

Ook met de veelgehoorde bewering dat het verdwijnen van de buitenlanders de woningnood zou lenigen, rekenen de Düsseldorfse ambtenaren af. Zo blijken vele verhuurders van de verouderde woningen waarin de buitenlandse werknemers en hun gezinnen meestal wonen, financieel niet in staat die woningen op te knappen om ze voldoende aantrekkelijk te maken voor Duitsers. De gemiddelde Westduitser weigert namelijk principieel een woning te huren indien ze niet helemaal in orde is.

Ook als die oude woningen wel zouden worden opgeknapt, zou dat de woningnood niet oplossen. Deze woningen zouden dan veel duurder moeten worden. Maar nu staan in Düsseldorf zelfs tot de sociale sektor behorende woningen leeg omdat zij voor heel wat mensen onbetaalbaar zijn. Deze minder draagkrachtige Duitsers weigeren echter tevens in oude woningen te kruipen waarmee nu buitenlandse werknemers genoegen nemen. Het resultaat zou dus zijn dat talrijke straten volledig zouden verkrotten zonder de buitenlandse werknemers.

(AH)

Waarom worden wij, gastarbeiders, niet aanvaard, hoewel we in dezelfde maatschappij leven? Als jullie eens wisten hoeveel problemen wij dagelijks meemaken, dan zou je anders redeneren. In ben HIER geboren en opgegroeid, en toch voel ik mij EN Belg EN Marokkaan. Gegrendeld tussen twee culturen. Mijn taal spreek ik niet goed, en met het Nederlands heb ik nog moeite. Ergens voel ik mij NOCH Belg, NOCH Marokkaan. Ik heb wel een kleur, maar heb ik wel een nationaliteit ???

MOHAMED BOUGRIN,

Mechelen

NOORD-AMERIKA

De Noord-Amerikaanse illegale immigranten zijn eveneens structureel verbonden met de V.S.-samenleving. Economisch geldt een analoge redenering als m.b.t. de gastarbeiders in West-Europa. Intern-politiek zou een massale uitwijzing de relaties tussen de Verenigde Staten en Mexico ernstig verstoren. Intern-politiek verdedigen belangrijke Mexicaans-Amerikaans politieke en religieuze groeperingen de belangen van de illegale inwijkelingen.

* * *

DE ARABISCHE OLIELANDEN

Sinds 1980 dalen de olie-opbrengsten in het Midden-Oosten. Tussen 1980 en 1983 verloor Irak, mede als gevolg van de oorlog met Iran, 61 % van zijn olie-inkomsten. De olie-inkomsten daalden in de Verenigde Arabische Emiraten met 36 %, in Saoedi-Arabië met 52 %, in Libië en Koeweit met respectievelijk 50 % en 42 %.

Deze daling heeft volgens sommigen geleid tot een afname van de immigratie. Andere auteurs menen evenwel dat het Midden-Oosten ook in de toekomst een aanzienlijk beroep zal doen op buitenlandse arbeidskrachten. Deze auteurs verwijzen o.a. naar het lange termijn karakter van de investeringsbeslissing en -uitvoering, de noodzaak tot aanwerving van onderhoudspersoneel, eens de bouwwerken voltooid zijn, en de aanzienlijke financiële reserves van de olielanden. Bovendien leeft een deel van de plaatselijke middenstand en ondernemers van de aanwezigheid en uitgaven van de migranten en is het onwaarschijnlijk dat de vraag naar onderhoudspersoneel (20 % van de vreemde arbeidskrachten in Koeweit) zal afnemen. De sociale status van de Koeweitse families wordt immers afgemeten aan het aantal huisbedienden.

NIGERIA

In '83 werden grote aantallen, illegaal in Nigeria verblijvende, vreemdelingen, vooral afkomstig uit Togo, Ghana en Benin, gedwongen het land te verlaten. In april '85 werd deze maatregel herhaald. Verschillende bronnen spreken van twee miljoen uit het land gezette vreemdelingen in '83 en van meer dan een half miljoen in '85.*

Door deze uitwijzingen hadden de buitenlandse bedrijven de grootste moeite om de opengevalen betrekkingen op te vullen met geschoold personeel. De uitwijzing betekende een extra-belasting voor de al kreunende economie in landen als Ghana, Togo en Benin en vertroebelde de relaties in de regio. Ze leidde tot een nog zelden geziene golf van xenofobie en interafrikaans racisme. Sommige regeringsleiders, daarin gretig bijgevallen door de Nigeriaanse media, stelden de vreemdelingen verantwoordelijk voor zware politieke en sociale spanningen, en voor de toegenomen kriminaliteit. De uitwijzing leidde eveneens tot anti-Nigeriaanse gevoelens in het buitenland en verstoorde de werking van de 'Economische Gemeenschap van West-Afrikaanse Staten'.

* Deze cijfers zijn niet vergelijkbaar met de andere cijfers uit dit dossier. We hebben enkel de economisch actieve migranten in rekening gebracht, terwijl hier vermoedelijk ook een groot aantal niet-actieve mensen onder ressorteren. Daarenboven gaat het om ruwe, niet controleerbare schattingen.

Westen zijn werkloosheid exporteert naar de meer getroffen, zich ontwikkelende landen?

Humanitair. De meeste vreemde arbeidskrachten zijn het produkt geworden van twee culturen. In tegenstelling tot de meeste West-Europeanen hebben ze in hun leven weinig kulturele geborgenheid gekend. Is het verenigbaar met de kristelijke en humanistische traditie om deze individuen opnieuw een meer of minder pijnlijk integratieproces op te dringen? Welke economische perspectieven hebben de terugkeerders in hun nationale economieën? ...

DE EFFEKTEN OP DE GASTLANDEN

Het principe van de nationale soevereiniteit garandeert de gastlanden het recht om het volume en de samenstelling van de migrantenstromen te bepalen. Al hebben de gastlanden een veel grotere impact op de migratie, toch meenden de herkomstlanden eveneens voordelen te onttrekken aan de migratie: daling van de werkloosheid, inkomsten en deviezen, scholing van arbeidskrachten in het buitenland. Sinds het eind van de jaren '60 zijn ontwikkelingslanden gevoelig geworden voor de negatieve effecten van migratiestromen. Via een aantal theoretische overwegingen en enkele empirische gegevens wordt, hieronder, getracht de impact van de emigratie in beeld te brengen.

DE ARBEIDSMARKT

De visie op de emigratie als verlichter van de bevolkingsdruk en oplosser van de werkloosheidsproblemen, moet, zelfs in het geval van hoge werkloosheid, gekorrigeerd worden met een analyse van de arbeidsmarktkenmerken in elk herkomstland. De migratie kan op verschillende wijzen de nationale arbeidsmarkt, dus het economisch ontwikkelingsproces, beïnvloeden.

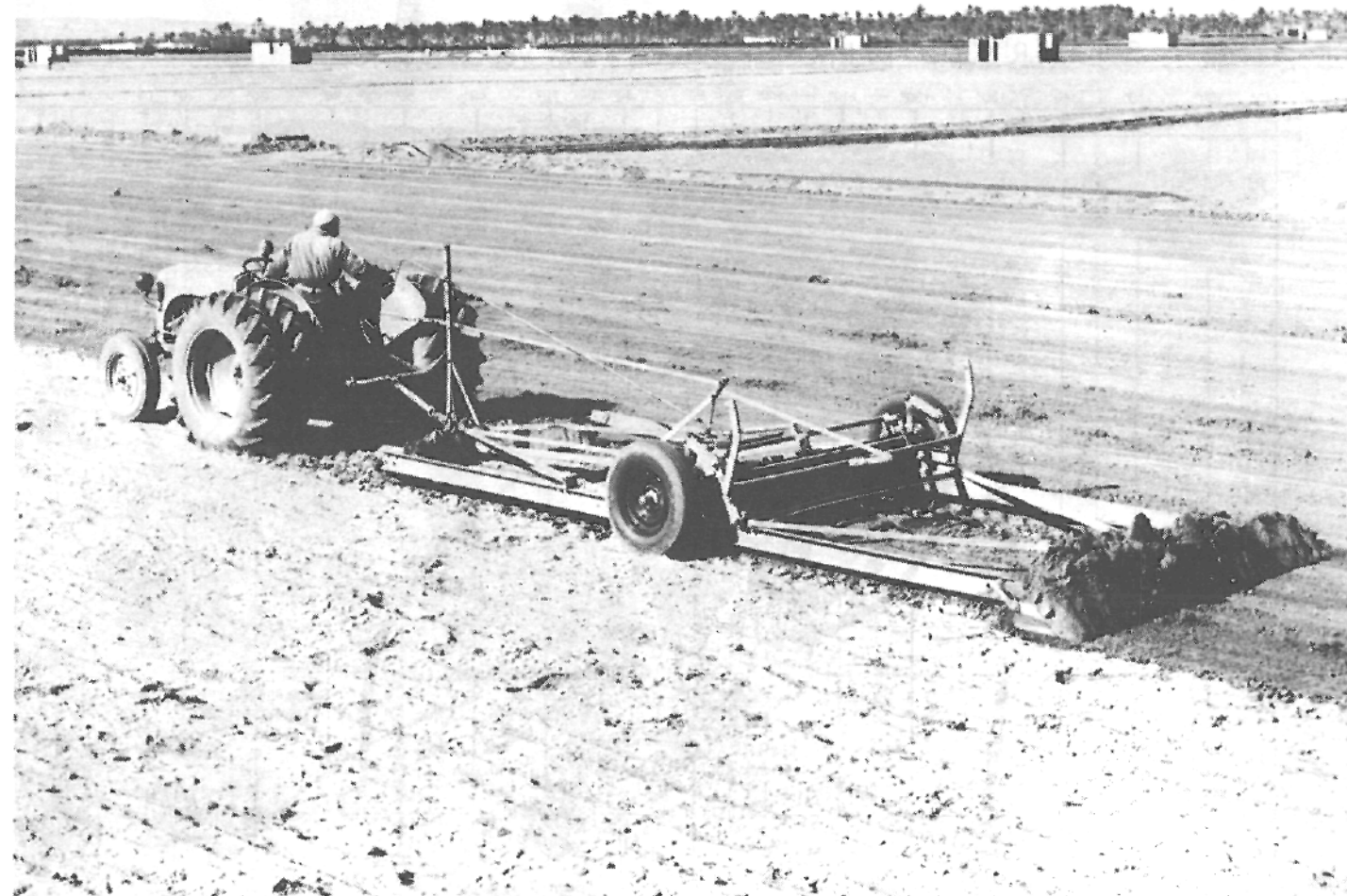
Men kan niet onomwonden stellen dat slechts de "overtollige" arbeidskrachten emigreren. Niet zelden emigreren geschoolde arbeidskrachten die ingeschakeld waren in het nationale economische gebeuren. De emigratie kan leiden tot loonsverhogingen in bepaalde segmenten van de arbeidsmarkt en tot een produktiviteitsdaling. Soms volstaat de mogelijkheid tot emigratie om de lonen te doen stijgen. De nationale werkgevers moeten dan immers concurreren met hun buitenlandse kollega's in het verwerven van arbeidskrachten.

De emigratie van geschoolde arbeidskrachten had weinig effect op het economisch gebeuren in de Filipijnen, Bangladesh en India. In Zuid-Korea

leidde het tekort aan arbeidskrachten tot een snelle verhoging van de salarissen. Tussen 1975 en 1980 stegen de nominale salarissen in de bouw en het transport met respectievelijk 418 % en 448 %. In Pakistan stegen, sinds 1973, de lonen van de timmerlui en de metsers pijlsnel. Het kwaliteitsniveau van de arbeidskrachten op de binnenlandse markt daalde; de emigratie van de meest geschoolde arbeidskrachten, die verantwoordelijk waren voor de opleiding van jongere werknemers, bemoeilijkte de scholing.

Een sterke opwaartse professionele mobiliteit neutraliseerde de emigratie van geschoolde arbeidskrachten in Jordanië, maar veroorzaakte een gebrek aan rurale, niet-gekwificeerde arbeidskrachten. In Egypte leidde de emigratie, wegens de immobiliteit van een sterk gefragmenteerde arbeidsmarkt, tot een tekort aan geschoolde arbeidskrachten in de industrie.

Migrerende arbeiders uit Turkije blijken op nationaal niveau voornamelijk afkomstig uit de meest ontwikkelde regio's van het land (West-Turkije en de stedelijke agglomeraties) en de migranten van agrarische afkomst zijn duidelijk ondervertegenwoordigd. Overduidelijk is ook dat het aantal geschoolden onder de migranten relatief veel hoger is dan in Turkije als geheel.

India had op het eind van de jaren '70 2,2 geneesheren per 10.000 inwoners. Terzelfdertijd was het, in absolute cijfers, de grootste leverancier van geneesheren ter wereld. 15.000 geneesheren, d.w.z. 13 % van het nationaal korps, hadden hun praktijk in het buitenland, waarvan het gros in de rijke landen. In de jaren '70 - '80 emigreerde 50 tot 70 % van de in Pakistan pas afgestudeerde geneesheren. In Pakistan zijn 10.000 geneesheren werkzaam, dit is 1 geneesheer per 7.000 inwoners. Ter vergelijking: België heeft 1 geneesheer per 780 inwoners.

De emigratie beïnvloedt eveneens de 'groene' arbeidsmarkt en de landbouwproductie. Volgens een studie van het Arbeidsdepartement van de V.S. tast de exodus van landbouwers de produktiviteit aan. Wegens de verblijfs- en inkomensonzekerheid van de migrant in het buitenland, wordt de achtergebleven grond zelden verkocht

en blijft de landbouwgrond braak liggen. De emigratie kan aldus leiden tot een stijging van de voedselimport.

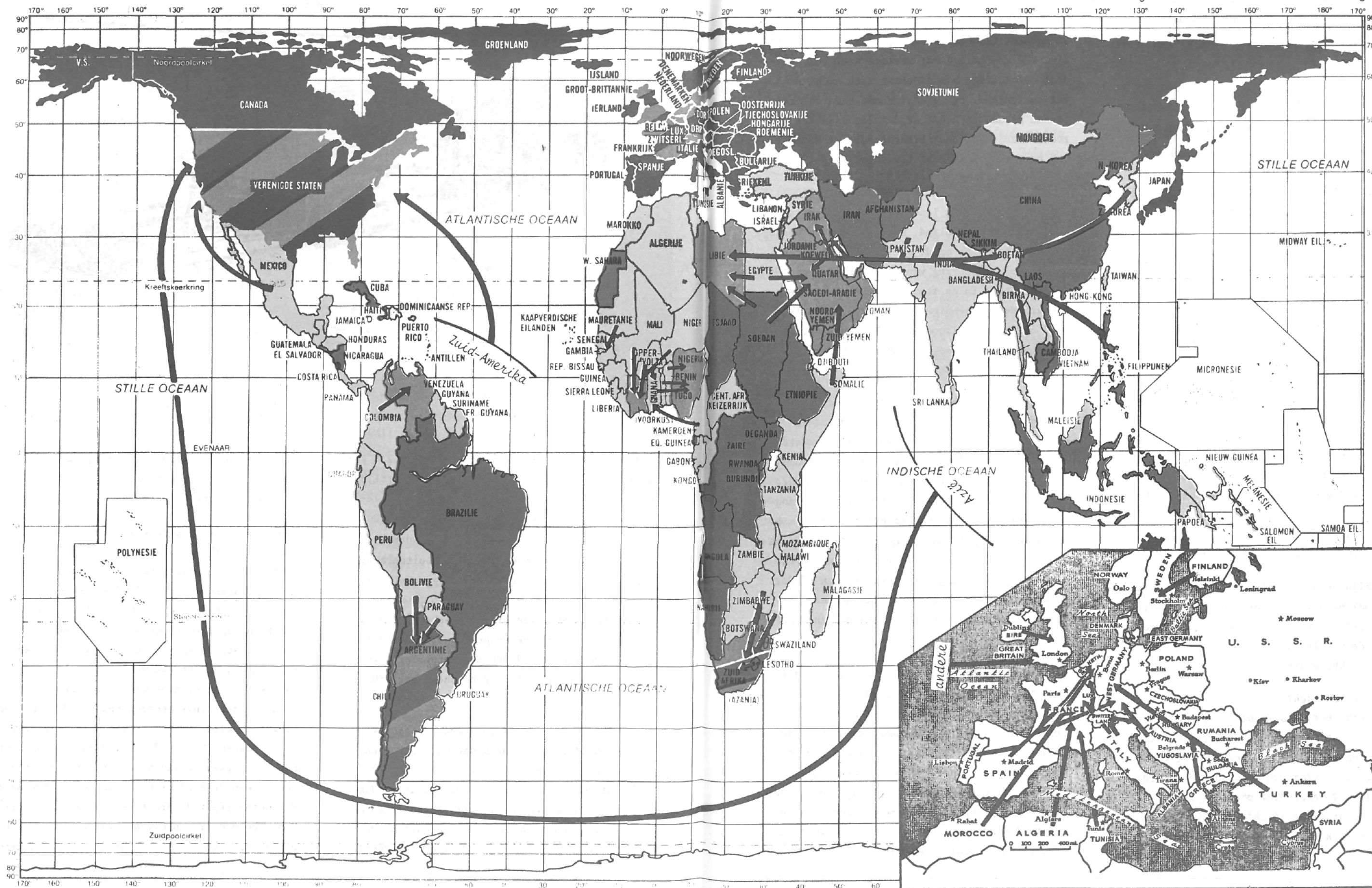
In het distrikt Bogazliyan, gelegen in Centraal-Anatolië, het hart van Turkije, waar 87,8 % van de actieve bevolking werkzaam was in de agrarische sektor (1970), werden de arbeidskrachten wegens een hoog geboorteoverschot en beginnende mechanisatie, gedwongen tot emigratie. Het vertrek van de werklozen naar Europa bracht evenwel geen verlichting van de druk op de arbeidsmarkt. Migrant en terugkeerders investeerden spaargelden in landbouwmachines - de helft van alle tractoren, welke tussen '66 en '75 werden aangeschaft, komen voor rekening van deze categorie - met als gevolg een vermindering van de werkgelegenheid. Bovendien stelt de praktijk van het in bewerking geven door een migrant van zijn land aan boeren die met landbouwmachines opereren, deze

← EKONOMISCHE MIGRATIES

- BELANGRIJKSTE GASTLANDEN
- BELANGRIJKSTE HERKOMSTLANDEN VAN VLUCHTELINGEN

Peters-projectie

- geïndustrialiseerde landen met 34 % van de wereldbevolking
- ontwikkelingslanden met 66 % van de wereldbevolking

laatst in staat meer kapitaal te accumuleren voor verdere investering in machinerie.

(Deze gegevens werden verzameld in opdracht van de Nederlandse Minister voor Ontwikkelings-samenwerking).

DEVIEZEN

De deviezenoverdracht kan tekorten op de betalingsbalans compenseren, wat zou leiden tot produktieve investeringen. Bij nadere analyse blijkt het ontwikkelingseffect van de deviezenoverdracht echter veel kleiner dan men zou vermoeden.

In 1978 ontvingen de belangrijkste herkomstlanden 24 miljard dollar aan vreemde deviezen via de loonoverdracht van migranten aan hun achtergebleven familieleden.

Ter vergelijking : in 1975 en 1980 bedroeg de officiële ontwikkelingshulp van alle rijke landen aan ontwikkelingslanden, respectievelijk 22,2 en 40,2 miljard dollar.

Zonder deze deviezenoverdracht zou het betalingstekort van vele ontwikkelingslanden groter zijn geweest. In India dekte de loonoverdracht 49,4 % van het tekort op de handelsbalans in 1980 en 39,3 % van het tekort in 1981. Voor Pakistan situeren deze cijfers zich tussen 62 en 75,8 % voor de periode 1978-1982.

In 1974 zijn de deviezeninkomsten van Turkije uit overmakingen van gastarbeiders (1,5 miljard dollar) nagenoeg even hoog als de inkomsten van de totale export. Voor Marokko geldt een vergelijkbare situatie.

De deviezenoverdracht wordt zelden produktief geïnvesteerd. Het gros wordt besteed aan consumptie, aan de aankoop van gronden en huizen en aan de verbetering van woningen. De vraagtoename in de sektor van de onroerende goederen leidt niet zelden tot prijsstijgingen (inflatie). De grootste slachtoffers van deze prijsstijgingen zijn de armen onder de niet-migrant.

Deze konsumptieve vraagtoename kan verschillende effecten hebben. Voor zover de vraagtoename zich richt op de binnenlandse produkten en voor zover de binnenlandse produktiekapaciteit deze vraag niet kan beantwoorden, ontstaat er inflatie. Dit inflatiegevaar bestaat niet in zoverre deze overvloedige vraagtoename zich richt naar het buitenland. Een vraagtoename naar buitenlandse produkten heeft deflatoire effecten voor zover deze vraag door binnenlandse produktie kan bevredigd worden of bevredigd werd.

In Bangladesh werd tussen 1976 en 1982 64 % van de overgedragen lonen gespendeerd aan aankopen in het buitenland. De binnenlandse besteding richtte zich op de aankoop van bouwgronden en de verbetering van woningen. Tussen 1980 en 1981 steeg in de steden de waarde van de bouwgronden op aanzienlijke wijze. In Pakistan werd 62 % van de loonoverdracht gespendeerd aan consumptie, 20 % aan de aankoop van onroerende goederen en 13 % aan beleggingen.

De deviezenoverdracht en de toegenomen consumptiemogelijkheden leiden niet zelden tot een aangroei van de dienstensektor. Landbouw-georiënteerde herkomststreken evolueren aldus naar een diensteneconomie zonder er de industriële basis voor te bezitten. Zowel m.b.t. de vraag (konsumptie via loonoverdracht) als deels m.b.t. het aanbod (import van goederen uit de geïndustrialiseerde landen) is deze diensteneconomie afhankelijk van de gastlanden. Bij een plotse daling van de loonoverdracht kan dit aanzienlijke sociale en economische spanningen opwekken.

De omvang van de geldoverdracht wordt bepaald door korte-termijn-factoren, zoals de arbeidsvraag in het buitenland en de individuele spaarkwota. Mogelijke schommelingen in de loonoverdracht maken deze vorm van deviezenoverdracht tot een minder geschikt ontwikkelingsinstrument. Een economisch ontwikkelingsproces is een proces op lange termijn. Recessies in het buitenland kunnen de deviezenopdracht verkleinen en het ontwikkelingsproces verstoren.

Zo daalde, tussen 1974 en 1976, de deviezenoverdracht van de Turkse emigranten met 400 miljoen dollar.

TERUGKEER

De terugkeer van de migranten zou het ontwikkelingspotentieel van de herkomstlanden versterken. De opgedane ervaring in het buitenland kan dan in het binnenland aangewend worden. Dit optimistische geloof kreeg een deuk, toen volgende fenomenen zichtbaar werden.

* De scholing van de migranten in de rijkere landen is afhankelijk van de beroepsactiviteit van de migrant in het gastland. Men doet geen beroepservaring op door industrieel vervuilde lucht in te ademen. Niet zelden treedt er een proces van ontscholing op, d.w.z. dat het niveau van de beroepsactiviteit in het gastland lager ligt dan het onderwijsniveau of het beroepsniveau in het herkomstland (zie tabel).

* De scholing van de migranten in het gastland stemt niet altijd overeen met de ontwikkelingsnoden van het herkomstland. Er bestaat een onevenwichtigheid tussen beroepservaring in de gastlanden en de ontwikkelingsnoden van de herkomstlanden. De Europese programma's die de vrijwillige terugkeer van de migranten willen bevorderen, omvatten daarom meestal een herscholingsluik.

* De terugkeer van de 'verwesterde' migrant kan de consumptiepatronen in het herkomstland wijzigen. Voorzover terugkerende migranten, die voorheen werkzaam waren op het platteland, zich in de steden vestigen, vergroot de druk op de steden.

* Tot slot zijn er de opvattingen, wensen, verwachtingen van de terugkerende migrant, waarmee men rekening dient te houden.

BELEIDSMATREGELEN VAN DE HERKOMSTLANDEN

De herkomstlanden pogen met meer of minder succes de emigratie van arbeidskrachten tegen te gaan en het ontwikkelingspotentieel van de deviezenoverdracht te vergroten. Via bilaterale akkoorden pogen ze de rechten en de economische belangen van de individuele migranten te beschermen, en de nadelige gevolgen van de migratie op de eigen economie weg te werken. Tot slot verdedigen ze hun belangen in de internationale organisaties, wat o.m. resulteerde in een internationale bewustwording omtrent de negatieve gevolgen van de 'Brain Drain', de overdracht van grijze cellen (zie kader).

nationale maatregelen

1) Het reguleren van de migratie kan op verzet stuiten van de nationale bevolking. In januari 1976 werd in Pakistan een dekreet van kracht, dat de emigratie van technisch hoog geschoold personeel en de beoefenaars van vrije beroepen, wilde rationaliseren. Het streefde naar een regulering van de, voor toekomstige emigranten ingerichte, wervingsexamens; het wou de emigratie afhankelijk maken van een emigratievergunning; het voorzag in een belasting van het buitenlands inkomen van de migrant, gaande tot maximaal 20 % al naargelang de inkomenscategorie (een hooggekwadificeerde migrant kan in het buitenland tien maal meer verdienen dan in Pakistan). Na hevig protest van de beroepsorganisaties en andere belanghebbenden, werd het dekreet 10 dagen later ingetrokken.

In 1964 poogde India het afleveren van emigratievergunningen aan geneesheren te beperken. Deze maatregel werd voor de rechtbanken aangevochten als zijnde strijdig met de Indische wet en één jaar later opgeheven.

2) De emigratielanden gebruiken niet enkel dwangmaatregelen. Voor bepaalde beroepskategorieën pogen ze het werk in eigen land aantrekkelijker te maken, via hogere lonen of extra-legale voordelen (huisvesting, privé-wagen). Zulke maatregelen vergroten de reeds aanzienlijke inkomensongelijkheid.

3) Om de loonoverdracht via bankkanalen te bevorderen mogen migranten in sommige herkomstlanden bankrekeningen in vreemde munt bezitten. Zulke rekeningen kunnen vrijgesteld worden van belastingen en mogen eventueel gebruikt worden voor aankopen in het buitenland.

Deze maatregelen kunnen de deviezenoverdracht verhogen, het overzicht over de geldstromen bevorderen, maar verminderen de ontwikkelingsimpact van het overgedragen geld. Vb.: de rekeningen in een vreemde munt hebben geen weerslag op de binnenlandse monetaire massa.

inter-nationaal beleid

1) De emigratielanden pogen de werk- en levensomstandigheden van hun migranten te verbeteren.

Brain-drain

Op het eind van de jaren '60 ontstond er een bezorgdheid omtrent de migratie van gekwalificeerde arbeidskrachten ('skilled migrants') van de ontwikkelingslanden naar de rijke landen. De term 'gekwalificeerd' kan zowel verwijzen naar het studieniveau als naar de beroepservaring. Het gaat om dokters, ingenieurs, wetenschappers, technici, ...

Tussen 1961 en 1972 zouden er meer dan 400.000 gekwalificeerde arbeidskrachten geëmigreerd zijn van de ontwikkelingslanden naar de rijke landen. De recessie heeft geen

(eisen in verband met minimumloon, sociale zekerheid, verlofregeling, hygiënische werkomstandigheden, ...).

Wanneer slechts één land hogere eisen stelt, dan kunnen de gastlanden hun arbeidskrachten rekruteren in andere, meer liberale herkomstlanden. Voor het eisende herkomstland vermindert dan de arbeidsstroom en de eruitvoervloeiende deviezenstroom. Gezien de afhankelijkheid van sommige emigratielanden van de deviezenstroom en gegeven de concurrentie tussen de herkomstlanden, worden zulke korrigerende maatregelen afgezwakt.

Bilaterale akkoorden m.b.t. de overdracht van arbeidskrachten werden onder andere afgesloten door Bangladesh met Libië, Oman, Irak en Iran. In Latijns-Amerika en Afrika poogt men de nationale stelsels m.b.t. de sociale zekerheid van de migranten, multilateraal te corrigeren.

2) Op internationaal vlak werden reeds verscheidene maatregelen voorgesteld om de emigratie van hoog-gekwalificeerde arbeidskrachten te compenseren. Eén van deze maatregelen voorzag dat een deel van de belastingen, gestort door de hooggekwalificeerde immigranten, zou overgedragen worden aan de herkomstlanden. Deze en andere maatregelen worden, tot op heden, verworpen door de ontwikkelde landen.

eind gesteld aan deze stroom. Van de 250.000 gekwalificeerde arbeidskrachten, die tussen 1974 en 1979 immigrerden in de Verenigde Staten, waren er 190.000 (75 %) afkomstig uit de Derde Wereld.

Op een moment dat de ontwikkelingslanden de vicieuze cirkel van de armoede en de onderontwikkeling willen doorbreken, verlaten veel hooggekwalificeerde arbeidskrachten hun land om bij te dragen tot de ontwikkeling van de reeds ontwikkelde landen.

Technologie bestaat uit twee componenten, de materiële uitrusting of de apparatuur, en de menselijke kennis en vaardigheden. De stroom

van gekwalificeerde arbeidskrachten naar de rijke landen (de menselijke component van de technologie) kan men dan ook de omgekeerde technologie-overdracht noemen.

In de internationale gemeenschap heeft de term 'Brain drain' of 'omgekeerde technologie-overdracht' betrekking op het kapitaal, geïnvesteerd in de menselijke ontwikkeling (Human Capital): de opleidings- en scholingskosten. Men maakt een onderscheid tussen de kapitaalcomponent en de loutere arbeidskomponent.

Volgens een studie, verricht voor het Amerikaans kongres, leverde de immigratie, in termen van onderwijskosten, de Amerikaanse staat in 1971 een besparing op van 835,5 miljoen dollar. De ontwikkelingslanden verloren opleidingskosten voor een bedrag van 326,5 mil-

joen dollar.

De internationale gemeenschap (V.N., UNCTAD, ...) erkent dat de stroom van gekwalificeerde arbeidskrachten netto-voordelen oplevert voor de rijke landen en verliezen voor de ontwikkelingslanden. Deze gemeenschap erkent dat er maatregelen moeten getroffen worden om de migratie en haar negatieve impact te beperken. De migratie moet een ruil worden, waarin de belangen van alle partijen afdoend worden beschermd.

Tot dusver bestaat er nog geen overeenstemming omtrent een omschrijving van de term 'gekwalificeerde migranten', er bestaat onenigheid over de afbakening van deze groep. Evenmin werd de konsensus omtrent de grote principes gevolgd door het uitwerken van specifieke modaliteiten.

Aandeel van de ontwikkelingslanden in de immigratie van gekwalificeerde arbeidskrachten in de V.S., Canada en het Verenigd Koninkrijk.

Beroep en land van bestemming	gekwalificeerde migranten, die komen uit :		aandeel van (1) in (2)
	ontwikkelingslanden (1)	alle landen (2)	(3)
	aantal		percentage
('69-'75)			
<u>Verenigde Staten van Amerika</u>	118.816	190.813	62
geneesheren en chirurgen	40.876	56.447	72
ingenieurs en wetenschappers	77.279	133.478	58
alle andere categorieën	661	888	74
<u>Canada ('63-'76)</u>	81.613	297.211	27
geneesheren, chirurgen, tandartsen	4.850	13.023	37
ingenieurs en wetenschappers	13.601	42.711	32
alle andere categorieën	63.162	241.477	26
<u>Groot-Brittannië ('69-'72)</u>	84.040	380.751	22
geneesheren, chirurgen, tandartsen	15.655	32.065	49
ingenieurs en wetenschappers	9.225	54.705	17
alle andere categorieën	59.160	293.981	20
<u>Totaal</u>	284.496	868.775	33
geneesheren, chirurgen en tandartsen	61.381	101.535	60
ingenieurs en wetenschappers	100.105	230.894	43
alle andere categorieën	122.983	536.346	23

Bron: Een UNCTAD-studie.

Opmerking: ten opzichte van de V.S. gebruiken Canada en het Verenigd Koninkrijk een ruimere omschrijving van het begrip gekwalificeerde arbeidskracht.

BESLUIT

Kort na de tweede wereldoorlog werd de migratie geduid vanuit een internationaal evenwichtig groeimodel, een model dat kadert in de vrije-markt-filosofie. Negatieve effecten van de migratie en de zelfontvoogding van de Derde-Wereldlanden veranderden het theoretisch oogpunt van waaruit de migratie bekeken en belicht werd: het asymetrische groeimodel werd dominant, een model dat aansluit bij de marxistische denkstroming. In dit model wordt de migratie gezien als onderdeel van een centrum-periferie verhouding en de onderontwikkeling in de periferie is zowel een noodzakelijk gevolg van, als een voorwaarde voor, de ontwikkeling van het centrum. De migratie wordt opgevat als systeembevestigend.

Volgens het asymetrische groeimodel geeft de emigratie de werklozen in de herkomstlanden hoop, en vermindert het aldus sociale spanningen. Door hun arbeid leveren de migranten een bijdrage tot de verdere expansie en accumulatie in de ontwikkelde centra. Opvoeding en onderwijs van de migrant zijn door het emigratieland geïnvesteerd, maar de vruchten ervan worden geplukt in de industriële centra. De loonoverdrachten van de migranten hebben geen kapitaalvormings- of investerings-effect; ze vloeien via konsumptieve bestedingen terug naar de ontwikkelde centra. De loonoverdrachten zijn importstimulerend en versterken de afhankelijkheid van de herkomstlanden in hun handelsrela-

ties met de centrumlanden. Door de emigratie daalt, in de herkomstlanden, de beroepsbevolking en stijgt het aandeel van de niet-beroepsbevolking: dit oefent een stagnerende invloed uit op de werking van de plaatselijke economie. De bijdrage van de terugkerende migrant aan de nationale ontwikkeling is te verwaarlozen.

Beide theoretische modellen geven een theoretische invalshoek om de werkelijkheid te belichten en te analyseren. Een konfrontatie met de werkelijkheid leidde tot een aanpassing en verfijning van de modellen, tot een ontwikkeling van verschillende varianten. Uiteindelijk zijn ontwikkelingsprocessen te complex en de migratiestromen te veelvuldig - de kenmerken en effecten van migratiestromen kunnen verschillen van land tot land en van tijdstip tot tijdstip - opdat beide modellen deze stromen en hun gevolgen in al hun complexiteit en veelvuldigheid zouden kunnen weerspiegelen.

Zolang internationale samenwerking de oorzaken van de migratiestromen niet wegneemt door op actieve wijze bijkomende ontwikkelingskansen te creëren voor de Derde Wereld, zolang de migratie bestaat, is het belangrijk om, via beleidsmaatregelen en internationale samenwerking, de rechten van de migranten te versterken en de voordelen van de migratie evenwichtig te spreiden over de gast- en de herkomstlanden.

DEEL 3

VLUCHTELINGEN EN VERPLAATSTE PERSONEN

Inleiding

In 1980 waren er 15.965.250 vluchtelingen en verplaatste personen op aarde; gespreid per continent, vertoefden 7.292.500 Aziaten buiten hun nationaal grondgebied, 4.045.200 Afrikanen, 3.312.500 personen uit het Midden-Oosten, 1.085.300 Latijns-Amerikanen en 229.750 Europeanen.

In het gewone taalgebruik betekent het woord 'vluchteling' iemand die verplicht werd zijn woonplaats te ontvluchten om elders een verblijf te zoeken. Deze vlucht kan te wijten zijn aan twee fundamenteel verschillende types van gebeurtenissen: een sociaal-politiek conflict - 'a manmade disaster' - (een internationaal conflict, een burgeroorlog, een revolutie ...) of een 'natuurlijke' ramp, zoals een aardbeving of een overstroming.

Een 'vluchteling' ontvlucht zijn land om sociaal-politieke redenen. Hij verbreekt het contact met de overheid van het land waarvan hij een onderdaan is, en waaruit hij verplicht was te vluchten omdat zijn leven of vrijheid in gevaar was. Sinds 1946 wordt een vluchteling, door het internationaal recht, omschreven als een persoon, die zich buiten het land bevindt waarvan hij de nationaliteit draagt, of waar hij voordien verbleef, en die weigert naar dat land terug te keren op basis van een gegronde vrees om daar vervolgd te worden wegens zijn ras, godsdienst, nationaliteit, lidmaatschap

van een bepaalde groep of politieke overtuiging.

Een 'verplaatste persoon' ontvlucht zijn land wegens een natuurlijke ramp: aardbevingen, overstromingen, hongersnoden, In principe verliezen ze hun nationaal statuut niet. In feite leven ze dikwijls in omstandigheden, die niet veel verschillen van die van echte vluchtelingen, ondermeer door hun isolement of door de traagheid van de overheid van hun nieuw of hun eigen land om voor gepaste hulpverlening te zorgen. Het zijn eveneens ontwortelden met al de problemen en het leed dat dit woord inhoudt. Het is dus geen wonder dat de betrokken landen getracht hebben deze 'verplaatste personen' als een soort vluchteling te laten erkennen, om ook van de internationale vluchtelingenhulp te kunnen genieten.

Een aantal regeringen deden beroep op internationale hulp ten gunste van interne vluchtelingen of verplaatste personen. Bij gebrek aan een aangepast UNO-organisme worden ook deze ont-heemden aan het Hoog Commissariaat voor de Vluchtelingen toevertrouwd.

Dit artikel steunt op een T.O.S.-dossier, 'Vluchtelingen in de Derde Wereld'.*

* Tijdschrift voor Ontwikkelingssamenwerking, 'Vluchtelingen in de Derde Wereld', Antwerpen, een Wereldwijd-uitgave, jaargang 6, nr. 2 (mei 1981), 52 blz.

INSTELLINGEN, OVEREENKOMSTEN EN ORGANISATIES

Het statuut van de gewone vreemdeling wordt bepaald door het internationaal gewoonterecht; verder door de nationale wetgeving die rechten en plichten omschrijft, die ruimer kunnen liggen dan het internationaal recht; en tenslotte door bi-laterale of multi-laterale verdragen. Daarenboven heeft de vreemdeling recht op consulaire en diplomatieke bescherming vanwege het land waarvan hij de nationaliteit bezit.

Vermits de vluchteling het contact heeft afgebroken met de overheid van het land, waarvan hij een onderdaan is, geniet hij niet langer de bescherming die een staat normaal verleent aan zijn onderdanen in het buitenland. Tevens valt hij niet onder de gebruikelijke of multilaterale regelingen voor de gewone migranten. Na de eerste wereldoorlog ontstond er een streven van de internationale gemeenschap om te komen tot een juridisch statuut van internationale bescherming. Regelingen betreffende de bescherming van vluchtelingen werden eveneens op regionaal en nationaal niveau getroffen. Tenslotte zijn er heelwat niet-gouvernementele organisaties bereid voor de noden van de vluchtelingen in te springen.

* * *

1. Het vluchtelingenvraagstuk met zijn zeer gevarieerde uitzichten heeft aanleiding gegeven tot inspanningen van de internationale gemeenschap om met wettelijke bescherming en allerlei vormen van hulpverlening aan de vluchtelingenellende tegemoet te komen. Deze inspanningen, die eerst gericht waren op Europese vluchtelingenstromen, leidden in 1949 - 1950 tot de oprichting van een Hoog Commissariaat voor de Vluchtelingen, met universeel mandaat.

De Hoge Commissaris voor Vluchtelingen, benoemd door de algemene vergadering van de UNO, heeft een dubbel mandaat: de wettelijke bescherming van de vluchtelingen en de materiële hulpverlening.

2. Na de tweede wereldoorlog komen er binnen het raam van de UNO twee belangrijke overeenkomsten tot stand, die de grondslag leggen voor het huidig internationaal statuut van de vluchtelingen. Kort na de oprichting van het Hoog Commissariaat wordt op 28 juli 1951 het "Verdrag betreffende de status van de vluchtelingen" aangegaan.

De konventie omschrijft het wettelijk begrip 'vluchteling', en bevestigt zijn recht op bewegingsvrijheid, vrijheid van godsdienst, van vereniging en toegang tot de rechtspraak. Verder bepaalt zij omstandig de vele aspecten van het persoonlijk statuut van de vluchteling inzake bv. bezit, uitoefening van een beroep, opvoeding, belastingstelsel, sociale zekerheid, enz. Zij legt ook de normen vast voor het 'Konventie-Reisdokument', en, belangrijkst van al, het verbod tot uitzending of terugleiding aan de grens ('refoulement').

Geografische en tijdsbeperkingen van het verdrag van 1951 worden weggewerkt in het 'Protocol betreffende de status van vluchtelingen' van 31 januari 1967. In 1980 hebben 83 staten dit internationaal vluchtelingenstatuut onderschreven.

3. Ook enkele regionale instellingen betoonden veel belangstelling voor het probleem van de vluchtelingen. Binnen het raam van de Organisatie voor Afrikaanse Eenheid werd in 1969 te Addis Abbeba een eigen 'Konventie inzake de specifieke aspecten van de vluchtelingenproblemen in Afrika' afgesloten. Ook de Raad van Eu-

ropa zette zich in voor de problemen van de vluchtelingen. In 1957 kwam een 'Verdrag inzake de afschaffing van de visa voor vluchtelingen' tot stand, een overeenkomst die door de meerderheid van de lidstaten van de Raad werd bijgetreden. Van belang is ook de 'Europese konventie inzake sociale zekerheid' van december 1972, die aan vluchtelingen en staatslozen de toegang tot de sociale zekerheid waarborgt. In Latijns-Amerika bestaat er een oude traditie van "asilado", van diplomatiek en territoriaal asielrecht. Een aantal regionale verdragen hebben daar betrekking op.

4. Naast andere UNO-organen, naast intergouvernementele organismen, zoals bv. het International Committee for Migration, naast nationale organismen en wetgevingen, zijn er een aantal (een 200-tal) Niet-Gouvernementele Organisaties. Deze vormen de achterban van het Hoog Commissariaat.

Ongeveer 80 internationale en nationale organisaties nemen deel aan het jaarlijks Executief Komitee te Genève (Caritas Internationalis,

Muslim World League, Het Leger des Heils, Amnesty International, internationale organisaties van vakverenigingen, jeugdorganisaties, vrouwenbewegingen, ...). In de meeste westerse landen bestaan er koepel-organismen (USA Committee for Refugees, ...).

De medewerking van de NGO's kan zeer verschillende vormen aannemen: het bezorgen van financiële middelen - in 1979 kollekteerde het Nederlands Vluchtelingenkomitee 15 miljoen dollar voor de vluchtelingen uit Indochina -, het verlenen van materiële hulp: voedsel, tenten, medicamenten, landbouwgereedschap, zaden, vervoermiddelen; het verlenen van technische hulp: geneesheren en medische teams, zoals bv. het Rode Kruis of Médecins sans Frontières, landbouwtechnici ...; de opvang in het land van onthaal, met de onnoemlijke problemen die er mee gepaard gaan: de wettelijke bescherming, de integratie in de nieuwe maatschappij, huisvesting, tewerkstelling, sociale zekerheid, kulturele aanpassing, enzovoort.

Palestijns vluchtelingenkamp - foto UNWRA

EEN OVERZICHT PER REGIO

AFRIKA

De geboorte van één soeverein Afrika gaf op verschillende manieren aanleiding tot een massaal Afrikaans vluchtelingenverschijnsel. Op het eind van de jaren '60 waren er 1 miljoen vluchtelingen. Tegen 1980-1981 was dit cijfer opgelopen tot 5 miljoen. De konkrete oorzaken van de vluchtelingenstroom worden hieronder onderzocht.

1. Tijdens de koloniale periode hebben enkele Europese machten grote lappen van het Afrikaanse kontinent voor zichzelf opgeëist en willekeurige grenzen getrokken door stammen en volkeren en taalgebieden. De Bakongo, als geheel vormden ze ooit een belangrijk koninkrijk, leven verspreid over Kongo, Zaïre en Angola. De Somaliërs werden door de kolonisatie in drie delen gesneden.

Door de kolonisatie werden ook migraties veroorzaakt. In Oeganda werden Aziaten uit de toenmalige Britse kolonies aan het werk gezet door de Britten. Later kwamen ze in de kleinhandel terecht. In '72 werden alle Aziaten door Idi Amin het land uitgewezen.

2. In enkele gevallen wordt het vluchtelingenprobleem veroorzaakt, niet door situaties die de kolonisatie schiep, maar door pre-koloniale toestanden. Dit geldt met name voor de Hutu- en Tutsi-bevolking in Rwanda en Burundi.

3. Een aantal vluchtelingenstromen werden veroorzaakt door het feit dat mensen op de vlucht gingen voor een diktatoriaal regime. Het beste voorbeeld hiervan was het regime van Nguema Macias in Equatoriaal Guinea.

4. Vluchtelingenstromen werden veroorzaakt door de bevrijdingsbewegingen en -oorlogen in de landen aan wie Portugal, als laatste imperiale macht in Afrika, de onafhankelijkheid wei-

gerde toe te staan : Angola, Mozambique, Portugees Guinea.

Ook de overblijvende blanke minderheidsregimes verwekten (Rhodesië) en verwekken (Zuid-Afrika, Namibië) permanente spanningen.

5. Droogten en hongersnoden jagen geregeld duizenden mensen op de vlucht. Twintig landen ten zuiden van de Sahara werden het slachtoffer van de aanhoudende droogte. Volgens ramingen zou eind '84 30 miljoen mensen of één vijfde van de betrokken bevolking zwaar getroffen zijn door de hongersnood (Bron: Etude sur l'économie mondial 1985). Naar schatting tien miljoen mensen moesten hun gemeenschap verlaten op zoek naar voedsel en drank. Of ze zich ook elders vestigen, is niet geweten. Bij deze cijfers verbleekt de vluchtelingengeschiedenis van Afrika.

* *

Vluchtelingen hoeven niet permanent in het buitenland te verblijven, ze kunnen terugkeren naar hun vaderland. Deze repatriëring kan op zijn beurt enorme inspanningen vragen, waaraan de internationale gemeenschap kan meewerken. Tevens kunnen fundamentele inspanningen de oorzaken van de vluchtelingenstromen wegwerken.

In Kameroen heeft men de koloniale grenzen opgeheven om stammen te verenigen. Het zuidelijk deel van Engels Kameroen en Frans Kameroen werden samengevoegd (1 okt. 1961) na een konsultering van de bevolking, terwijl het noordelijk deel van Engels Kameroen zich bij Nigeria aansloot. Die herenigingen konden in vrede gebeuren en zijn tot nu toe een succes. Toch heeft de Organisatie voor Afrikaanse Eenheid bij haar stichting het respekteren van de koloniale grenzen als een heilige regel aanvaard. Dit is begrijpelijk : raakt men aan die grenzen, dan valt heel de structuur van Afrika uit elkaar en heeft men onmiddellijk te maken met een vermenigvuldiging van de grensgeschillen.

Door een politiek van 'nation building' kan men trachten één natie te vormen uit vele stammen. Tanzania herbergt zelf veel vluchtelingen van elders, maar ze heeft er zelf geen voortgebracht. Nergens in Afrika wordt er zo'n aandacht besteed aan 'nation building' als in Tanzania.

Pas als Afrika zijn politiek, sociaal, economisch evenwicht zal gevonden hebben, na eeuwen koloniale ontwrichting, zal het vluchtelingenprobleem in Afrika op een oplossing mogen hopen.

AZIE

Vanaf 1970 gaat Azië de weinig benijdenswaardige eerste plaats innemen in het vluchtelingenprobleem.

1) In 1971 ontvluchten op enkele maanden tijd ongeveer 10 miljoen Bengali Oost-Pakistan. Dit is misschien de grootste volksverhuizing van alle tijden. Ze scheppen ongelooflijke onthaalproblemen in Noord-India, waar zij in 825 kampen worden opgevangen. Het Hoog Commissariaat treedt als koördinator op voor een ganse reeks van hulpverleners. Gelukkig kunnen deze vluchtelingen in de loop van 1972 grotendeels worden gerepatriëerd naar het nieuwe Bangladesh.

2) Het einde van de oorlog in Vietnam, in 1975, veroorzaakt een uittocht van 370.000 vluchte-

lingen uit Vietnam, Laos en Kampuchea. Daarvan worden er 250.000 in de Verenigde Staten opgenomen. Een tweede golf volgt vanaf 1978, vooral gekend door de exodus van de bootvluchtelingen en de vlucht van 250.000 Vietnamezen naar China. Anderzijds ontvluchten er 350.000 bewoners van Kampuchea naar vluchtelingenkampen in Thailand.

Het asielrecht is voor een vluchteling fundamenteel en onontbeerlijk. Wanneer het wordt geweigerd, wordt de vluchteling verplicht terug te keren naar zijn land van oorsprong, of als staatsloze rond te dwalen. Al de andere vormen van vluchtelingen zorg vertrekken van dit toegekende asiel. Het is zo dat er geen enkele internationale wet bestaat, die aan de staten een verplichting tot het verlenen van asiel oplegt. Een dramatisch voorbeeld van deze lancune deed zich voor met de vluchtelingen uit Zuid-Oost-Azië, waarbij aan honderdduizenden asiel werd geweigerd. Het Hoog Commissariaat diende voor deze personen een tweede onthaalland voor asiel en reïntegratie te zoeken.

3) Andere vluchtelingen in Azië waren of zijn: de bewoners van het Portugese Timor, die lijden onder de Indonesische verdrukking ; de Filipijnse musulmannen, die vluchten naar Maleisië ; een grote groep Birmanezen, die vluchten naar Bangladesh ; de massale vlucht van Afghanen, met de inval van de Sovjets, naar Pakistan en Iran.

EUROPA

In Europa was het vluchtelingen probleem een gevolg van politieke conflicten, vervolging en schending van de mensenrechten.

Als gevolg van de Russische revolutie en de aftakeling van het Ottomaanse Rijk, komen in de na-oorlogse periode van 1920-21 een vloed van vluchtelingen uit Rusland en Turkije over naar het westen : Russen, Armeniërs, Turken en andere nationaliteiten. In 1938 heeft de grote exodus plaats van politieke vluchtelingen, waaronder vele Joden, uit Duitsland en Oosten-

WERELDOVERZICHT VLUCHTELINGEN 1980

Land van herkomst: in hoofdletters
Land van onthaal: in kleine letters

AFRIKA		NAMIBIA	UGANDA
ANGOLA		Angola	30.000
Botswana	7.000	Botswana	600
Namibië	4.000	Zambia	5.500
Zaire	141.000	RWANDA	
Zambia	26.000	Burundi	50.000
BURUNDI		Oeganda	78.000
Rwanda	8.500	Tanzania	25.000
Tanzania	135.000	Zaire	22.000
Zaire	11.000	ZUID-AFRIKA	
EQUATORIAAL		Angola	1.000
GUINEA		Botswana	1.000
Kameroen	30.000	Lesotho	1.000
Gabon	80.000	Swaziland	3.700
Spanje	5.000	Tanzania	100
ETHIOPIE		Zambia	150
Djiboeti	50.000	SOEDAN	
Kenya	15.000	Ethiopië	11.000
Somalia	1.174.300	TANZANIA	
Soedan	303.000	intern	40.000
intern	800.000	TSJAAD	
LESOTHO		Kameroen, Niger, Soedan	9.000
Botswana	150		
			Voor gans Afrika: 4.025.200

LATIJS-AMERIKA

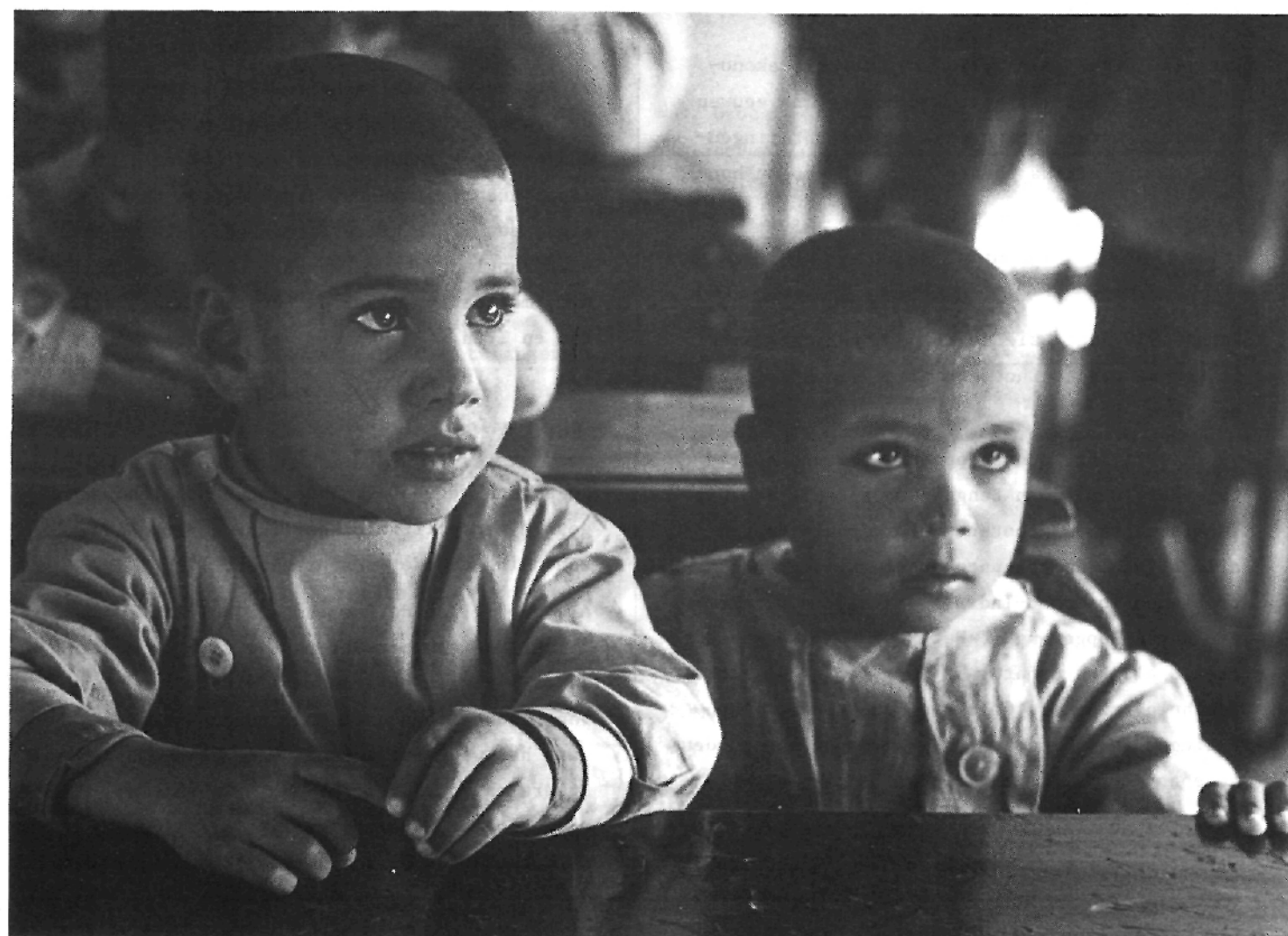
ARGENTINIE	CHILI	CUBA
Brazilië	Algerië	Spanje
Canada	Argentinië	V.S.A.
Columbia	Australië	Venezuela
Ecuador	België	
Frankrijk	Bolivia	EL SALVADOR
Israël	Canada	Costa Rica
Italië	Columbia	
Mexico	Costa Rica	HAITI
Nederland	Cuba	Bahamas
Nieuw-Zeeland	Denemarken	Canada
Spanje	Finland	Dominikaanse Republiek
Zweden	Frankrijk	V.S.A.
Zwitserland	Duitse Bondsrepubliek	
Verenigd Koninkrijk	D.D.R.	NICARAGUA
V.S.A.	Honduras	Costa Rica
Venezuela	Hongarije	El Salvador
	Italië	Honduras
	Mexico	Panama
	Nederland	V.S.A.
	Noorwegen	
	Oostenrijk	ONBEKEND
	Panama	Argentinië
	Peru	Ecuador
	Roemenië	
	Spanje	Voor gans Latijns-Amerika:
	Zwitserland	1.085.300
	Verenigd Koninkrijk	
	V.S.A.	
	URSS	
	Venezuela	

AZIE

AFGHANISTAN	Hong Kong	Laos
Iran	Macao	
Pakistan	Indonesië	PAKISTAN
	Israël	Bangladesh
	Italië	
CHINA	Japan	FILIPPIJNEN
Hong Kong, Macao	Maleisië	Maleisië
USA	Nederland	
INDONESIE (Oost Timor)	Noorwegen	TIBET
Australië	Oostenrijk	Canada
intern	Filippijnen	India, Nepal,
	Korea, Taiwan	Bhuttan
INDOCHINA	Zweden	Zwitserland
Australië	Thailand	V.S.A.
België	Zwitserland	West-Europa
Brazilië	Engeland	
Canada	V.S.A.	WEST-IRAN
China	Vietnam	Papoea/Nieuw Guinea
Denemarken	intern	
Duitse Bondsrepubliek	Kampuchea	Voor gans Azië: 7.292.500

MIDDEN-OOSTEN

CYPRUS	IRAK	PALESTINA
Verenigd Koninkrijk	Iran	Oost-Jordanië
Intern	Oostenrijk	Gaza-strook
	V.S.A.	Libanon
	intern	Syrië
		Westelijke oever
	LIBANON	
	Verenigd Koninkrijk	Voor gans het midden-Oosten:
	intern	3.312.500

rijk. De Spaanse burgeroorlog ('39) en de tweede wereldoorlog hebben op hun beurt een aanzienlijk aantal vluchtelingen tot gevolg gehad. In 1956 tenslotte heeft in Hongarije een volksoptstand plaats tegen het kommunistische regime. Ook hier volgt een uittocht van politieke vluchtelingen naar het westen van Europa.

LATIJS-AMERIKA

De landen van Latijns-Amerika zijn sedert lang vertrouwd met het fenomeen van de individuele politieke vluchteling op zoek naar asiel. In de dertiger jaren werden zij gekonfronteerd met een vluchtelingenstroom uit Europa.

Tegen het eind van de jaren '50, begin jaren '60, zorgen sociale en politieke wijzigingen, en de repressie daarmee verbonden, voor een belangrijke vluchtelingenstroom vanuit het Caraïbisch gebied: namelijk als gevolg van een omwenteling in Cuba (1959), of van de zware onderdrukking van het Duvalier-regime in Haïti.

Militaire staatsgrepen in onder andere Bolivia, Chili en Argentinië veroorzaken op hun beurt vluchtelingen. Een groot deel daarvan zijn intellectuelen, leden van het kaderpersoneel, enz.

In de jaren '80 ontstaan er vluchtelingenstromen in Midden-Amerika. Ditmaal zijn het niet zozeer intellectuelen, maar is het de plattelandsbevolking, die o.a. Nicaragua (in '79) en El Salvador ontvluchten.

Tot nog toe hebben slechts vier landen van Centraal-Amerika en de Caraïbische eilanden de Konventie van Genève (1951) en het Protocol van 1967 betreffende het statuut van de vluchteling ondertekend: Costa Rica, Nicaragua, Panama en de Dominikaanse Republiek. In een gebied, waar het geweld iedere dag nieuwe slachtoffers maakt, zijn dit onontbeerlijke instrumenten.

MIDDEN-OOSTEN

* Met het ontstaan van de onafhankelijke Joodse staat Israël was tevens het Palestijnse vluchtelingenprobleem geboren. Eén miljoen Palestijnen leven in Jordanië, 500.000 wonen in Libanon en 200.000 in de andere arabische staten. In 1949 richtten de Verenigde Naties het UNWRA (United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East) op. Dit organisme bestaat nog steeds, maar is beperkt tot de Palestijnse vluchtelingen, en richt zich hoofdzakelijk op het verlenen van hulp, meer dan op internationale bescherming.

* In 1980 waren er 300.000 interne (in het land zelf verplaatste personen) vluchtelingen in Irak en 1.000.000 in Libanon.

* * *

BESLUIT

Vluchtelingenproblemen komen voort uit het niet-eerbiedigen van mensenrechten, zowel van individuen als van ethnische, sociale of religieuze groepen. Ze zijn uiteindelijk het gevolg van een reeks sociale, economische en politieke spanningen en conflicten, die zich in een groot aantal landen voordoen.

Het bestaan van het Hoog Kommissariaat is een prachtige inspanning van internationale solidariteit om de slachtoffers van deze vorm van menselijke verdrukking ter hulp te komen.

Het onrecht heeft diepe wortels die door humanitaire inspanningen niet kunnen worden weggenomen. De fundamentele oplossing is, evenals voor de migratiestromen, de politieke wil van de internationale gemeenschap om een effectieve strategie van ontwikkeling te ontwerpen en die ook uit te voeren.

Voorzieningen voor migrantenleerlingen in onze scholen weer in het gedrang !

Ondanks het feit dat ieder die met migrantenonderwijs is begaan, gelukkig was met het toenemend aantal stemmen (ook vanuit het kabinet van minister Coens (1)) dat het groeiend belang van de aanwezigheid van migrantenleerlingen in onze scholen onderstreepte, brachten de notulen van de ministerraad van 29 juli ongeloof en ontreding voor alle scholen die met deze problematiek worden gekonfronteerd. Hier werd namelijk beslist dat alle BTK-projecten voor onderwijs - waarmee praktisch alle voorzieningen voor migrantenleerlingen zijn gedekt, met uitzondering van art. 17 van het K.B. van 30/08/84 i.v.m. het lestijdenpakket voor de lagere en de kleuterschool - slechts van kracht waren vanaf 1 oktober 1985 tot 31 december 1985. Begrijp wie kan, voor al wie een school van binnen kent, lijkt het absurd dat men omwille van besparingswoede de hele schoolorganisatie na een derde schooljaar in de war brengt, en dat men de sektor migrantenleerlingen, waar de voorzieningen al scherp onder de maat bleven, nog eens extra treft, vermits die - voor het lager en kleuteronderwijs voor het grootste deel, en voor het secundair onderwijs volledig - op BTK-projecten drijft.

De school: deur naar de toekomst.

Deze beslissing werd genomen, niettegenstaande, naast volgende cijfers, ook de belangrijke bemiddelende rol van het onderwijs t.o.v. de toenemende problematiek van desintegratie niet genoeg kan beklemtoond worden (Brusselse ghetto's, effectieve segregatie door het inschrijvingsverbod in sommige gemeenten, het toenemend racisme dat via sommige politieke partijen handig als verkiezingslogan wordt gebruikt,...).

Waar blijven de scholen als bouwstenen voor onze toekomst, als we zonder efficiënte inspanningen in zeven jaar tijd één derde vreemde leerlingen meer zullen moeten herbergen? Voor

de Turkse en Marokkaanse nationaliteiten, waar de kultuurschok het grootst is, kennen we voor die periode een stijging van respectievelijk 42 % en 47 % !

Waar blijft de school als eerste sleutel tot evenwaardige toekomstkansen voor al onze kinderen, ook de vreemde, als deze kinderen er blijven verloren lopen?

Als 40 op 100 van hen, nu in 1984 nog altijd, één of meerdere jaren achterstand accumuleren in het lager onderwijs, waardoor ze (door de wet op de verlengde leerplicht, in voege vanaf 1/09/83, die bepaald dat leerlingen maximaal zes jaar in het lager onderwijs mogen doorbrengen; een zevende jaar vergt ingewikkelde afwijklingsprocedures) automatisch naar het beroepsonderwijs worden gedraineerd, omdat voor deze richting geen getuigschrift lager onderwijs is vereist. Een beroepsonderwijs met momenteel nog altijd minder toekomstkansen?

Als ook het in vraag stellen van de projecten voor de tolken in de P.M.S.-centra en de taalklassen in het secundair onderwijs de extra-begeleiding en de bijzondere aandacht m.b.t. verdere studiekansen voor deze jongeren hypothekeert?

Waar blijft de school als poort voor een harmonieuze pluri-etnische samenleving als men gekonfronteerd wordt met een toename van concentratiescholen omwille van het dalend studiepeil, rechtstreeks gevolg van een gebrek aan aangepaste voorzieningen? Als nu ook de experimenten Elkaar Ontmoetend Onderwijs (allemaal BTK-projecten) in het gedrang komen? Als ook de voorzieningen om scholen met meer dan 30 % vreemde leerlingen (in 1984 waren dat 165 kleuter- en lagere scholen in Vlaanderen) toe te laten extra onthaal- en aanpassingsformules uit te werken, wegvallen?

Kortom, de hele sektor van de extra-voorzieningen voor migrantenleerlingen wordt op de helling gezet.

ACW-DOKUMENT

Een uitgewerkt alternatief

"Oriëntaties voor een beleidsplan inzake migrantenkinderen in het onderwijs"

Dit alles staat in schril contrast tot wat het A.C.W. in een recent goedgekeurd beleidsplan voor het migrantenonderwijs, dat in verschillende milieus gunstig werd onthaald, aanbeveelt.

Het A.C.W. gaat er inderdaad vanuit dat de aanwezigheid van vreemdelingen in ons land een bestendig en structureel gegeven is, en dat de school daarom een sleutelfunctie heeft voor integratie, voor een harmonieus samenleven in respekt voor de eigenheid van elke in ons land levende etnische groep.

Voor dit doel zijn de beleidsvoorstellen geordend naar drie basisuitzichten

- de relatie school en leefomgeving (buurt en wijk)
- de geëigende didaktische en pedagogische aanpak van deze probleemleerlingen
- specifieke opleiding en bijscholing voor leerkrachten die met de problematiek worden gekonfronteerd.

Tweede-generatie-leerkrachten.

De spilfiguur in dit hele beleidsplan blijft de speciaal opgeleide tweede-generatie-leerkracht of Belgische leerkracht, die sterk geïntegreerd is in het plaatselijk migrantenmilieu. De bedoeling is om ook leerkrachten aan

te werven met geëigende kwalifikaties, afkomstig uit en/of geïntegreerd in de plaatselijke migrantengemeenschap (tweede of derde generatie) met een statuut, gelijkwaardig aan dat van de Belgische kollega's, aangesteld door de betrokken inrichtende macht en betaald door de Belgische overheid.

In het beste geval zou beroep moeten kunnen gedaan worden op jonge gastarbeiders-leerkrachten, hier geboren en getogen, die vanuit hun tweede- of derde generatie-ervaring zelf hebben beleefd wat het betekent een leefbaar en aanvaardbaar evenwicht te vinden tussen de thuiskultuur en de eisen van het gastland.

Hier gediplomeerd weten deze tweede generatieleerkrachten beter dan wie ook met welke problemen en moeilijkheden de vreemde leerlingen hebben af te rekenen. Ze zijn de beste remedieerders en de beste leraars voor het vak pluri-etnisch samenleven, omdat ze zich door hier te leven, te studeren en aanvaard te zijn door de school, perfect op het standpunt kunnen stellen van de jongeren die dezelfde weg nog zullen moeten afleggen.

* * *

Het eerste basisuitzicht, het schoolopbouwwerk, wil via een leefsituatieschets van de plaatselijke migrantengemeenschap, opgesteld in samenwerking tussen leerkrachten en al wie plaatselijk bij de migrantengemeenschap is betrokken, de school dichter bij het migrantenkind en zijn omgeving brengen.

De inhoud van zo'n leefsituatieschets is zeer concreet: uit welke landen zijn de leerlingen afkomstig? Een korte historische achtergrond. Welk is het demografisch profiel en de geografische spreiding van de migrantengroep in de buurt van de school? Wat is hun positie op de arbeidsmarkt of in de sociale zekerheid? Welke zijn de specifieke kulturele verschillen tussen de West-Europese en Islamkultuur m.b.t. relatiepatronen, norm- en waardeverschillen, huwelijk, gezin en opvoeding, persoonlijkheids-

beeld en -beleving ... Hoe denken ze over eventuele terugkeer?

Het doel van zo'n schets situeert zich op het niveau van ouderkontakten, aangepaste P.M.S.-begeleiding, specifieke leerprogramma's en leermiddelen, het opzetten van interkulturele programma's, enz.

Naast de leefsituatieschets is het concreet werken naar migrantengezinnen toe (ouderkontakten), ook naar administratieve en andere hulpverlening toe, een bijkomende schoolopbouwwerktaak om de integratie van de school in de migrantengemeenschap te bevorderen.

* * *

Het tweede basisuitzicht van het beleidsplan heeft betrekking op de meerzijdige achterstandsproblematiek, waar de migrantenleerlingen mee worden gekonfronteerd.

De didaktische en pedagogische aanpak waarvoor het A.C.W.-beleidsplan opteert, gaat over de eerste opvang op school in de moedertaal van het migrantenkind, naar een fundamenteel doorgedreven onderricht in het Nederlands als tweede taal.

Tegelijkertijd pleit men voor het ontwikkelen van interkulturele programma's die wederzijdse kennismaking en begrip tussen Belgische en vreemde leerlingen moeten bevorderen. Hierbinnen vindt ook het onderricht in de eigen godsdienst een plaats.

* * *

Het derde luik van het beleidsplan behandelt het bijscholen en opleiden van leerkrachten, die met de problematiek worden gekonfronteerd. Het leren brengen van Nederlands als tweede taal, ideeën over leerplanontwikkeling en ontwikkeling van aangepast leermateriaal, worden als didaktische prioriteiten vooropgesteld, naast specifiek pedagogische accenten rond het inzicht verwerven in de speciale achterstandsproblematiek, het opgeleid worden naar team-

work toe, het verwerven van inzichten in de specifieke, religieuze, kulturele en sociale achtergrond van migranten.

* * *

Naast deze drie basisuitzichten voor een positief diskriminerend onderwijsbeleid t.o.v. migrantenkinderen formuleert de tekst van het beleidsplan nog enkele prioritaire beleidsvoorstellen van algemene aard, ter ondersteuning van de konkrete opties :

1. De oprichting van een adviesraad voor migrantenonderwijs bij het Ministerie van Onderwijs.

Deze raad dient adviezen te verstrekken aan de Minister van Onderwijs omtrent het onderwijsbeleid m.b.t. migranten en het overleg tussen de netten gestalte te geven.

Bij deze raad dienen verschillende groepen betrokken : migrantenverenigingen, inrichtende machten, leerkrachtenorganisaties, experimenteerscholen, begeleidingsdiensten, deskundigen.

Er moet gestreefd worden naar samenhang met het migrantenbeleid, zoals dit op het niveau van de Vlaamse Gemeenschap wordt geformuleerd. Een wederkerige vertegenwoordiging tussen deze adviesraad en de Hoge Raad voor Migrant kan hierbij helpen.

2. De instelling van een specifieke administratieve cel in het Ministerie van Onderwijs. Deze zou administratieve diensten moeten verlenen aan scholen, die specifieke inspanningen (wensen te) ondernemen t.a.v. migrantenleerlingen.

3. Er dient een coördinatie-orgaan van plaatselijke schoolteams te worden opgericht, waar deskundigheid wordt gekoncentreerd (gedetacheerde leerkrachten, P.M.S.-medewerkers, leden van de inspektie ...). Kortom, een concentratie van ervaringen en inzichten in de problematiek, met wetenschappelijke ondersteuning.

Dit Koördinatieteam zou kunnen instaan voor in-service bijscholing van leerkrachten, het ontwikkelen van interkulturele programma's met de nadruk op het integratief aspect, het ontwikkelen van diagnostisch en remediërend materiaal, ...

4. Aan de scholen die een welbepaald project wensen uit te voeren, dienen specifieke voorzieningen te worden toegekend.

Deze projecten kunnen toepassingen zijn van 'modelprojecten', zoals :

- x het maken van een leefsituatieschets
- x de inrichting van intensief taalonderricht
- x de oprichting van een onthaalklas
- x de organisatie van interkultureel onderwijs

of originele projecten.

De toegekende voorzieningen moeten de nodige continuïteit van de projecten kunnen waarborgen. In afwachting van veralgemeenable voorzieningen voor migranten, moeten de bestaande worden gehandhaafd.

5. Bijscholingsinitiatieven voor leerkrachten moeten worden aangemoedigd o.m. door de erkenning van initiatieven om te voldoen aan de bijscholingsvoorwaarde in het kader van de vernieuwing van het beroepssekundair onderwijs (2)

Met dit voorstel wil het ACW een heel dringende oproep doen om op een organieke, en dus continue en degelijk georganiseerde wijze de migrantenjongeren op te vangen.

Nu we gekonfronteerd worden met de afbouw van de al gebrekkelijke, hoofdzakelijk op experimenten of idealistische BTKers gesteunde, voorzieningen, kunnen we deze oproep slechts ondersteunen. Samen met de belangeloze inzet van honderden Vlaamse leerkrachten, die met de moed der wanhoop en dikwijls onder zeer moeilijke omstandigheden blijven proberen deze leerlingen op een vriendelijke wijze kennis te laten maken met het land, waarin ze leven, hopen we dat een volgend onderwijskabinet ook "de Turkse en Marokkaanse latjes eens gelijk gaat leggen" met die van onze eigen kinderen, om via gelijkwaardige onderwijskansen en wederzijdse kennismaking vanop de schoolbanken een geïntegreerd samenleven later mogelijk te maken.

Miek Aerts

- (1) 'Werk maken van onderwijs', uitgave van het kabinet Coens, 1985, blz. 149 e.v.

- (2) De volledige tekst te verkrijgen bij J. Perquy, ACW, Wetstr. 121 - 1040 Brussel.

Dokumentatie

Ballingen. Latijns-Amerikaanse vluchtelingen in Nederland., Vluchtelingenwerk Nederland, 1985, Amsterdam, 27 blz., ISBN 90.6937.002.6

Een overzicht van de komst naar Nederland en de opvang van Latijns-Amerikaanse vluchtelingen gedurende de afgelopen tien jaar. Vluchtelingenwerk Nederland wil hiermee achtergrondinformatie verstrekken en de belangstelling voor de ballingen in Nederland vergroten. Dit boekje handelt naar schatting over 3.000 mensen (individuele asielzoekers en 'uitgenodigde' vluchtelingen).

Specifiek wordt aandacht besteed aan de kenmerken van de ballingschap en de terugkeergedachte die bij deze groep vluchtelingen sterk leeft.

Vluchtelingen zijn geen geboren wereldreizigers ... Over bekende en minder bekende groepen vluchtelingen in Nederland. Vluchtelingenwerk Nederland, 1985, Amsterdam, 48 blz., ISBN 90.6937.001.8

Dit boekje geeft een overzicht van tien groepen vluchtelingen. Er worden een aantal verschillen in achtergrond en positie in Nederland aangegeven. Zonder uitpuittend te (kunnen) zijn, worden in een kort bestek de toestanden in een aantal landen toegelicht: Iran, Ethiopië, Vietnam, Turkije, Oeganda, ...

Daarnaast wordt ook ingegaan op de overeenkomsten die de situatie van deze mensen kenmerken. Allen zijn ze gevlucht uit vrees voor repressie, vervolging en geweld.

Beide boekjes zijn te bestellen bij : Vereniging Vluchtelingenwerk Nederland, 3e Hugo De Grootstraat 7 - 1052 LJ Amsterdam.

L. Dabène, e.a., Le statut des langues d'origine des migrants, European Science Foundation, Strasbourg, 1983, 209 blz.

Neerslag van verschillende kolloquiums over de evolutie van de identiteit van tweede-generatie-jongeren, vanuit cultuur, taal, ...

BALLINGEN

Latijnsamerikaanse vluchtelingen in Nederland

VLUCHTELINGENWERK
NEDEDERLAND

Halt

Halt is een nieuw tijdschrift over racisme en fascisme. Een aantal organisaties namen dit initiatief met de bedoeling zo een dam op te werpen tegen het toenemend racisme en de verrechtsing die ons sociaal en politiek klimaat vertroebelt.

In het eerste nummer dat van de pers kwam, vindt je volgende onderwerpen: racisme in Mechelen, het NJSV, twee extreem-rechtse jeugdbewegingen en een lijvig dossier over het Euro-fascisme.

Halt ! Postbus 16, Brussel 22 - 1000 Brussel.
Verschijnt driemaandelijks - jaarabonnement 200 f.

Lezersrubriek

Culturen als Buren

Ik heb het jongste nummer van uw tijdschrift gelezen (nr. 29) en meen toch uw aandacht te moeten vestigen op een stukje in verband met Culturen als Buren (blz. 19). Ik ben gevoelig voor het feit dat deze tentoonstelling 'een positieve noot' genoemd wordt. Daarentegen ben ik wat geërgerd door de onjuistheden die in zo'n klein artikeltje toch nog kunnen gevonden worden. Aan de ene kant is er het feit dat het artikel tot tweemaal toe de nadruk legt op 'een paar bedenkingen' en 'enkele schaduwkanten'. In feite formuleert het artikel slechts één bedenking, nl. in verband met 'de betrokkenheid van migranten en migrantenorganisaties'.

Hier situeren zich trouwens mijn opmerkingen. De migranten en migrantenorganisaties zijn, op nationaal vlak, steeds vertegenwoordigd geweest in de stuurgroep vanaf het eerste ogenblik, en dit niet alleen door Vlamingen, maar ook door buitenlandse mensen. Zonder hun inbreng tijdens de discussies in 1982 reeds, zou de tentoonstelling niet geworden zijn wat ze nu is (cfr. de woonhoeken en standen waarvan trouwens een foto in uw tijdschrift werd afgedrukt!).

Ik hou de verslagen van de vergaderingen te uwer inzage en verwijs bijvoorbeeld naar de samenkomst van 5 mei 1982 waar uitvoerig - en als eerste punt! - over het probleem van inspraak en participatie werd gediscussieerd. Ik ervaar de bedenking in het artikel dan ook als een mij aangedane onrechtvaardigheid. Ik hoop dat deze enkel op onwetendheid berust, alhoewel ze aantoont hoe hevig we allen tegen onwetendheid en tegen het misbruiken van onwetendheid moeten strijden.

prof. dr. M. Van Spaandonck
voorzitter AVRUG

antwoord van de redactie

Het artikel is inderdaad - om technische redenen - korter uitgevallen dan we zelf hadden voorzien en geeft daardoor wellicht een slecht beeld van de tentoonstelling. Het stuk dat op het laatste moment uit het origineel werd geknipt, bevatte een beschrijving van de tentoonstelling en een tweede bedenking. Deze tweede bedenking hield in dat de begeleiding van de bezoekers soms mank liep, omdat de onthaaldiensten of migrantenorganisaties niet steeds aan de vraag konden voldoen. Een begeleiding die overigens vereist werd door de omvangrijkheid van de informatie en de grote intellectuele inspanning, die de tentoonstelling vroeg van wie niet met de problematiek vertrouwd was.

We waren echter van mening dat in een overzicht van het voorbije jaar de tentoonstelling niet mocht ontbreken, omdat het een belangrijk evenement was én omdat ze zeer goed opgezet en uitgewerkt was.

Wat betreft uw opmerking over de betrokkenheid van de migranten bij de tentoonstelling: het artikel deed niet uitschijnen dat de migranten niet bij het opzet zouden betrokken zijn, wél dat ze naar onze mening te beperkt meegewerkt hebben aan de ontwikkeling van Culturen als Buren. Het was niet onze bedoeling hiermee het proces van het Centrum voor Mondiale Vorming te maken. Het gaat hier om de konstatering hoe moeilijk het is migrantenorganisaties te betrekken bij een dergelijk initiatief. Het blijft evenwel de taak van een tijdschrift als Bareel deze onvolkomenheden aan te stippen.

Op 9 november gaat, in het kader van de Vrouwenboekenweek, het toneelstuk 'Ferdaoes' in première voor België. Het is een bewerking van de roman van de Egyptische schrijfster Nawal El Saadawi en wordt gebracht door theatergroep BA0BAB uit Utrecht, een jong geluid in de toneelwereld, dat hiermee aan zijn tweede produktie toe is.

Toneel

FERDAOES

Ferdaoes is het levensverhaal van een jonge vrouw, die in de Qanatir-gevangenis zit, omdat ze een pooier doodde. Ze kreeg hiervoor de doodstraf en weigerde gratie te vragen. Slechts na herhaalde pogingen van de schrijfster om met de vrouw in contact te komen, stemt deze toe. Dan wordt voor de ogen van Nawal El Saadawi de film van een leven gedraaid, een leven vol wansmakelijke ervaringen, het zoeken van een vrouw naar respect en haar eigen vrijheid.

Nawal El Saadawi : "Ferdaoes was een heel bijzonder individu. Zeker in haar klasse, met haar opleiding, met haar leven als prostituee, is ze zeer, zeer zeldzaam. Bijzonder is vooral haar bewustzijn van de sociale werkelijkheid, haar voortdurende strijd om zichzelf - een menselijk wezen - te zijn. Ferdaoes is niet alleen erg sterk, ze is ook alert en intelligent. Met haar hersens vat ze essenties, begrijpt ze wat er onder uitbuiting zit." "Ze voelde zich als echtgenote een prostituee. Maar dan op een heel goedkope manier : alleen om te eten, en zelfs dat nog minimaal. Als echte prostituee kon ze haar klanten kiezen en was de beloning veel hoger." "Veel vrouwen worden bedrogen door de illusie dat ze als echtgenotes gerespecteerd worden."

De roman werd door Jacqueline De Valk voor toneel bewerkt uit het Engels. Het is een solo-voorstelling tegen een sobere, stijlvolle achtergrond geworden. Als we de Nederlandse theaterkritieken mogen geloven, is het een indringende produktie geworden, die je niet mag missen.

Nawal El Saadawi voorstellen hoeft niet voor wie enigszins op de hoogte is van de Arabische wereld en literatuur. De schrijfster, gekend als feministe, psychiater en politiek gevangene, voormalig ambtenaar op het ministerie van volksgezondheid en adviseur van de Verenigde Naties in Afrika, heeft meer dan twintig boeken op haar naam staan. Daarvan zijn er slechts een paar in het Nederlands vertaald : 'De gesluierde Eva' (1980) en 'Ferdaoes' (1983), verschenen bij Kritak, Leuven, en 'Wat bedoel je dat je de man bent' bij De Stiel (Stichting Emancipatorische Literatuur), Nijmegen.

Het werk van El Saadawi is van een - voor de Arabische wereld - ongekennde openheid. De vrouwenproblematiek die ze behandelt, heeft ook een universeel karakter.

'Ferdaoes' gaat door in het Nieuw Conservatorium te Leuven in het kader van de Vrouwenboekenweek, op 9 november om 20.30 u.

Organisatie en inlichtingen : Vrouwenboekhandel DULLE GRIET, Tiensestraat, 45 - 3000 Leuven. Tel. 016.23.41.23.

Het Centrum Buitenlandse Werknemers uit Borgerhout organiseert kursussen *Turks* en *Marokkaans*. Men kan zich inschrijven door 4.500 fr. over te maken op rekeningnummer van het C.B.W. voor 15 oktober.

De cursus Marokkaans start op dinsdag 17 september in het Sint-Edmondskollege, Korte Altaarstr. 17 - 2018 Antwerpen en gaat één maal per

week door op dinsdag van 19 tot 21 u.

De cursus Turks start op maandag 16 september en gaat door op het C.B.W., Van Daelstr. 32 - 2200 Borgerhout, elke maandag van 19 tot 21 u.

Verdere inlichtingen: C.B.W. Van Daelstr. 32 2200 Borgerhout. Tel. 03/235.34.06. Rek.nr. 750-9315734-12.

DAG VAN DE GELIJKE BEHANDELING

Zaterdag 12 oktober - zaal Paradoks - Antwerpen

De Werkgroep Jonge Migranten van het *Internationaal Jaar van de Jeugd* organiseert deze dag met als centrale activiteit het bespreken van hun wetsvoorstel door migranten en Belgische jongeren.

Dit wetsvoorstel, dat de werkgroep ontwikkelde, heeft betrekking op vier thema's en prioriteiten : de afschaffing van artikel 124 van de werkloosheidsreglementering ; de niet-verplichte terugkeer voor jonge migranten ; toegang tot dancings ; stemrecht voor migranten.

Programma

13.30 u.	aankomst - beurs achtergrondmuziek	<i>drank- en eetstandjes</i>
14.00 u.	opening van het tribunaal door de Voorzitter van de Werkgroep Jonge Migranten - formuleren van de aanklacht door een lid van de jury	
14.15 u.	thema 1 : artikel 124	
14.30 u.	gesprek met de zaal over thema 1	
15.00 u.	thema 2 : niet verplichte terugkeer van (jonge) migranten	
15.15 u.	gesprek met de zaal over thema 2	
15.45 u.	optreden van een Turkse groep uit Gent	
17.00 u.	thema 3 : stemrecht voor migranten	
17.15 u.	gesprek met de zaal over thema 3	
17.45 u.	optreden van een Italiaanse groep uit Limburg	
18.15 u.	thema 4 : toegang tot dancings	
18.30 u.	gesprek met de zaal over thema 4	
19.00 u.	optreden Marokkaanse groep uit Antwerpen of Mechelen	
19.30 u.	ondertussen beraadslaagt de jury vonnis van de jury en slotwoord eventuele reacties en standpunten van politieke partijen worden op een boeiende manier bekend gemaakt aan het publiek	
20.00 u.	feest van de gelijke behandeling en tegen het groeiend racisme begint D.J. (G. Deprez - G. De Coster - Brussels by night ???)	
21.00 u.	optreden Hamsi Boubeker	
23.00 u.	optreden Seven Roots	
00.01 u.	verder zetten fuif tot ...	

Het is de bedoeling dat de Werkgroep achteraf met het wetsvoorstel naar de betrokken ministeries en de politieke partijen toewerkt.

Feestadres : zaal Paradoks - Waalse kaai, 25 - 2000 Antwerpen.